

Fact sheet

13

Willem Wagenaar
Anne Frank Stichting
April 2021

Extr eem rech ts

in Nederlandse
Gemeentes

Inhoud

3	Huidige stand van zaken
5	Voorwoord
6	Inleiding
7	Afbakening en definitie
10	Methode
11	Korte geschiedenis van het rechtsextremisme in Nederland
30	Overzicht hedendaagse extreemrechtse formaties
74	Bijlage 1 Regionale spreiding extreemrechtse formaties
76	Bijlage 2 Literatuur

In het voorjaar van 2021 is de actieve aanhang van georganiseerd extreemrechts bij voortduring klein en versnipperd, het aantal uitgevoerde acties bescheiden en de geweldsdreiging minimaal. Op internet is recent echter sprake van een veranderde dynamiek rond extreemrechts, die nieuwe dreigingen met zich mee brengt. Daarnaast is er sinds enkele jaren een vermindering te zien van de maatschappelijke en politieke weerstand tegen extreemrechts, extreemrechtse opinies en organisaties. Effecten daarvan zijn terug te zien in de protestbeweging tegen Coronamaatregelen, waar extreemrechtse activisten op beperkte schaal aan deelnemen.

Het landschap van extreemrechtse organisaties in Nederland overziend kan geconstateerd worden dat het om veel kleine tot zeer kleine clubjes gaat, die in veel gevallen gekenmerkt worden door slechte organisatie, onderlinge verdeeldheid, minimale aanhang en weinig politieke slagkracht. Dit gebrek aan slagkracht wordt nog eens versterkt doordat het lastig is om binnen de grenzen van de Coronaregelgeving publieke activiteiten te organiseren. Toenemende dreiging van georganiseerd geweld of terrorisme vanuit extreemrechtse organisaties, zoals momenteel zichtbaar is in een aantal andere westerse landen (Duitsland, Groot-Brittannië, Verenigde Staten) is in Nederland voorsnog niet zichtbaar.

Huidige stand van zaken in vogelvlucht

Op internet is echter een andere ontwikkeling zichtbaar. Daar is de afgelopen jaren een meer dynamische, maar minder georganiseerde vorm van extreemrechts ontstaan. Dat vertaalt zich in drie zichtbare gevolgen. De invloed van buitenlandse, vooral extreemrechtse Noord-Amerikanen, is toegenomen. Er is sprake van een nieuwe fluïde vorm van activisme in Nederland, waarbij acties en organisatie een meer spontaan karakter krijgen. Tenslotte laten extreemrechtse digitale hangplekken zien, dat jongeren die daar terecht komen zeer snel kunnen radicaliseren.

De afgelopen jaren is in toenemende mate zichtbaar dat extreemrechtse ideeën en organisaties uit de taboesfeer geraken. Op straat is zichtbaar geworden dat extreemrechtse activisten toegang kregen tot maatschappelijke protesten. In het maatschappelijk debat zijn extreemrechtse opinies en thema's 'normaal' onderdeel geworden van politieke debatten. Antidemocratische sentimenten en etnisch wij-zij-denken zijn niet langer het domein van een extreemrechts, maar hebben bredere toegang tot politiek en samenleving. De brede taboeïsering van extreemrechts is inmiddels grotendeels verdwenen.

Een zichtbaar effect van het verdwijnen van deze taboewerking is de acceptatie van extreemrechtse organisaties als onderdeel van andere protestbewegingen. Bij

recente demonstraties (boerenprotesten, gele hesjesprotesten en protesten tegen Coronamaatregelen) bleek deelname van extreemrechtse organisaties geen onderwerp van discussie. Pogingen om door deelname aan dergelijke protestbewegingen nieuwe aanhang te werven of te mobiliseren zijn vooralsnog niet succesvol gebleken. Wel blijkt er binnen kringen van activisten tegen Coronamaatregelen een voedingsbodem aanwezig te zijn voor de overname van extreemrechtse ideeën en complottheorieën.

Dat leidt ertoe dat er naast de constatering dat de geweldsdreiging vanuit extreemrechts als minimaal moet worden ingeschat, er van de bredere toegang van antidemocratische en etnisch wij-zij-denken tot het politieke en maatschappelijke debat een andere potentiële dreiging uitgaat. Dergelijke ideeën kunnen daardoor immers aan populariteit winnen en van invloed zijn op het functioneren van de democratische rechtsstaat in Nederland.

Voor u ligt de actualisering van de ‘factsheet extreemrechts in Nederlandse gemeentes’ van april 2021, waarin een actueel beeld wordt geschetst van de staat van extreemrechts in Nederland en Nederlandse extreemrechtse organisaties die de afgelopen 24 maanden zichtbare activiteiten hebben ontplooid. Deze factsheet moet inzicht geven in de omvang, regionale spreiding, betekenis en betrokkenheid bij geweldsincidenten van de verschillende extreemrechtse organisaties in Nederland.

De samenstelling van de lijst met organisaties en de gepresenteerde feiten over deze organisaties zijn verzameld in het kader van het Monitorproject Racisme, Antisemitisme en Extreemrechts Geweld in Nederland¹. De keuze om bepaalde organi-

saties wel en niet op te nemen volgt de definitie en afbakening die binnen dat project wordt gehanteerd.

Deze factsheet is in opdracht van de Expertise-unit Sociale Stabiliteit (ESS) van het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid geschreven. De inhoud van de factsheet is primair geschreven voor beleidsmakers en professionals die werkzaam zijn binnen het sociale- en veiligheidsdomein. Maar het staat anderen vanzelfsprekend vrij om er ook kennis van te nemen.

De verantwoordelijkheid voor de inhoud ligt bij de auteur.

Willem Wagenaar
April 2020

1 — <https://www.annefrank.org/nl/over-ons/onderzoek/sociaal-onderzoek/monitor-racisme-en-extremisme/>

Inleiding

De Expertise-unit Sociale Stabiliteit (ESS) van het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid ziet dat er bij gemeentes behoefte bestaat aan ondersteuning bij de omgang met verschijningsvormen en activiteiten van extreemrechts. Die activiteiten kunnen vorm krijgen rond maatschappelijke spanningen waar extreemrechtse formaties bij betrokken zijn. Gemeentes zoeken daarbij naar relevante achtergrondkennis en stellen de vraag hoe met lokale extreemrechtse ontwikkelingen en activiteiten om te gaan. Ook scholen hebben vragen over hoe om te gaan met extreemrechtse uitingen in de klas.

Een eerste stap om in te spelen op de behoeftes vanuit gemeentes is een factsheet van actieve extreemrechtse organisaties in Nederland met hun betekenis voor de verschillende regio's in Nederland. De ESS heeft de Anne Frank Stichting gevraagd om deze factsheet samen te stellen en periodiek te actualiseren. Deze factsheet moet een actueel overzicht bieden van extreemrechtse organisaties op naam, ideologische richting, omvang van de aanhang, regionale activiteit en betrokkenheid bij geweldsincidenten.

De factsheet zal worden ingeleid door enkele meer algemene paragrafen over afbakening en definitie en een korte historische schets.

In deze factsheet gaan we uit van de definitie van 'extreemrechts' die afgeleid is van de definitie zoals die door Van Donselaar (Moors, 2009) is opgesteld.

Onze definitie luidt als volgt:

Extreemrechtse formaties zijn organisaties met een meer of minder uitgesproken ideologie die in belangrijke mate wordt gekenmerkt door varianten van oriëntatie op het 'eigene', varianten van afkeer van het 'vreemde', waarbij een onderscheid tussen het 'eigene' en het 'vreemde' primair gebaseerd is op etnische verschillen. Verder kenmerkt deze ideologie zich door een hang naar een meer autoritaire staatsvorm.

Centraal in de definitie staat de ideologie van een formatie, met de nadruk op onderscheid tussen het 'eigene' en het 'vreemde'. Het draait bij het 'eigene' om de manier waarop een groepering de eigen groep afbakt en op welke kenmerken de 'vreemde' groep daarvan wordt onderscheiden. Dat gebeurt bij verschillende extreemrechtse groepen op verschillende manieren. Maar kenmerkend voor extreemrechtse formaties is wel dat deze afbakening van het 'eigene' en het 'vreemde' op dominante wijze zichtbaar is binnen de ideologie én dat het 'eigene' en het 'vreemde' afgebakend worden op basis van etnische verschillen. Het 'eigene' wordt als homogeen geheel gezien, het 'eigen volk' of het 'eigen ras' bijvoorbeeld, met eenzelfde etniciteit, een gezamenlijke en homogene culturele identiteit of een gezamen-

Afbakening en definitie

lijk 'volksbelang'. Het 'vreemde' daarentegen kan vele gezichten hebben. Het zit, als dialectische tegenhanger van het 'eigene', eveneens in het hart van de ideologie van extreemrechtse formaties, en wordt vooral afgebakend door datgene wat het 'eigene' niet is. In de praktijk zien we dat dit etnisch vreemde, afhankelijk van ideologische achtergrond, context en tijdsgewricht op verschillende manieren wordt geformuleerd. Gaat het de ene keer bijvoorbeeld om biologisch afgebakende groepen, zoals 'zwarten' of 'Joden', in een andere situatie gaat het om meer nationaal, etnisch of religieus afgebakende groepen als 'Marokkanen', 'buitenlanders', 'asielzoekers' of 'moslims'.

Ook de hang naar een meer autoritaire staatsvorm moet, in mindere of meerdere mate, zichtbaar zijn in de ideologie van een formatie. Maar ook dit aspect van extreemrechts kan zich in verschillende verschijningsvormen voordoen. Soms in de concrete wens naar een dictatoriale of andere autoritaire bestuursvorm, al of niet verwijzend naar nationaalsocialistische of fascistische regimes in het verleden of naar autoritaire of 'illiberale' bestuursvormen in het heden. Soms door in algemenere termen en bij voortdoring stil te staan bij het falen van de democratische rechtstaat en voorstellen te doen voor meer autoritaire alternatieven.

In het voorjaar van 2021, in aanloop naar de Nederlandse parlementsverkiezingen kreeg de definitiekwestie opnieuw aandacht.

Aanleiding waren turbulente ontwikkelingen binnen Forum voor Democratie, waarbij herhaalde berichtgeving rond racistische, antisemitische en antidemocratische ideeën binnen de partij. Maar ook discussies over de vergaande voorstellen, die als niet-grondwettelijk werden getypeerd, in het verkiezingsprogramma van de PVV. In een artikel van de Ombudsman van het NRC Handelsblad kwamen enkele politicologen aan het woord, die in het verleden vaak gepubliceerd hebben rond deze kwestie, maar doorgaans andere invalshoeken innamen². Opvallend in dit artikel is dat zij alle vier nog steeds verschillende invalshoeken innemen, maar elkaars visie over recente ontwikkelingen wel ondersteunen: Voor zowel PVV als Forum voor Democratie is de kwalificatie 'extreemrechts' nog een stap te ver. Maar vooral Forum begint zich wel duidelijk richting de kenmerken voor deze kwalificatie te ontwikkelen. Daarbij wordt onder andere verwezen naar de militante uitspraken van de partijleider over een 'civiel leger' en het 'op de bek slaan' van antifascisten. Maar vooral wijzen de vier op de radicalisering van zowel PVV als Forum voor Democratie ten aanzien van rechtstatelijke en democratische vraagstukken: het in twijfel trekken van de eerlijkheid van verkiezingen, de wens om een tribunaal tegen 'de elite' te voeren en de wens het kiesrecht in te perken. Deze lijn volgen wij in deze publicatie ook. Beide partijen worden niet als extreemrechts gekwalificeerd.

2 — Waarom noemt de krant PVV en Forum voor Democratie niet extreem-rechts? In: NRC Handelsblad 3-4-2021.

Andere Definities

Naast de voor deze Factsheet gebruikte definitie, bestaan er vele anderen. Cas Mudde schreef in 1996 een artikel³ waarin hij 26 verschillende definities van 'right-wing extremism' onderscheidde met 58 verschillende unieke kenmerken. Mudde onderscheidt inmiddels zelf het extreemrechtse landschap in 'populist radical right parties' (PRRP's), waartoe hij alle partijen rekent die zich kenmerken door 'nativisme', strenge ideeën over law and order en zich afzetten tegen een elite. Daarnaast onderscheidt hij extreemrechtse organisaties, welke term hij reserveert voor meer neonazistische stromingen.

Naast academische definities worden er ook vanuit bestuur en beleid definities gebruikt om aan te geven welke groeperingen en politieke ideeën als 'rechtsextremistisch' of 'extreemrechts' moeten worden gezien.

De AIVD ziet rechtsextremisme als een subklasse van extremisme. Extremisme is volgens de AIVD: 'Het actief nastreven en/of ondersteunen van diepingrijpende veranderingen in de samenleving die een gevaar kunnen opleveren voor (het voortbestaan van) de democratische rechtsorde, eventueel met het hanteren van ondemocratische methodes die afbreuk kunnen doen aan het functioneren van de democratische rechtsorde. De gebruikte ondemocratische methodes kunnen zowel gewelddadig als niet-gewelddadig zijn.'⁴ De AIVD spreekt van rechtsextremisme: 'als aan definitie van extremisme wordt voldaan en daarbij een of meer van de volgende denkbeelden centraal staan: vreemdelingenhaat, haat jegens vreemde (cultuur)elementen, ultranationalisme.'⁴ Verder meldt de dienst expliciet: '(Ultra)rechtse of (ultra)linkse partijen of organisaties die binnen

de kaders van de democratische rechtsorde opereren, vallen vanzelfsprekend niet onder de definitie van extremisme.'

De NCTV volgt de inhoudelijke afbakening van de AIVD, maar maakt daarnaast onderscheid tussen 'rechtsextremisme' en 'extreemrechts'. 'Extreemrechtse' activisten acteren binnen de wet, terwijl 'rechts-extremisten' de wet overtreden.⁵

De door de AIVD en NCTV gehanteerde definities laten inhoudelijk nauwelijks verschil zien met onze definitie. Daarbij staan het etnisch onderscheid en antidemocratisch gedachtegoed centraal. Het belangrijkste verschil tussen deze overheidsdefinities en onze definitie ligt in de rol die de wet speelt bij de afbakening. De NCTV hanteert een aparte categorie voor 'extreemrechtse' activisten die binnen de kaders van de wet opereren en stelt de AIVD dat '(ultra)rechtse' partijen die binnen de kaders van de democratische rechtsorde opereren niet onder extremisme vallen.

Deze uitsluiting van bepaalde organisaties op basis van hun daadwerkelijk gedrag (wel of niet binnen de kaders van de wet of de democratische rechtsorde) is vanuit overheids-, handhavings- en veiligheids-perspectief goed te begrijpen. Maar voor een volledige beschouwing van het extreemrechtse landschap voldoet deze afbakening onvoldoende. Daarbij moeten immers ook groepen en partijen worden betrokken, die overduidelijk streven naar een racistisch en ondemocratische ideaal, maar dat willen bereiken door actief te zijn binnen de kaders van het strafrecht en de democratische rechtsorde.

3 — C. Mudde (1996). The war of words defining the extreme right party family. *West European Politics*, 19(2), 225–248.

4 — <https://www.aivd.nl/onderwerpen/extremisme/rechts-extremisme>

5 — <https://www.nctv.nl/onderwerpen/dtn/definities-gebruikt-in-het-dtn>

Methode

Ten behoeve van dit overzicht is gebruik gemaakt van de dataverzameling in het kader van het Monitorproject ‘Racisme, Antisemitisme en Extreemrechts Geweld in Nederland’⁶. De dataverzameling binnen dit project op het gebied van extreemrechts vindt bijna volledig plaats op basis van primaire bronnen: publicaties, websites en digitale media van extreemrechtse formaties, sociale media-activiteiten van dergelijke formaties en hun aanhang, gesprekken met (voormalige) extreemrechtse personen en het bekijken van publieke activiteiten (demonstraties) van deze organisaties.

De data die op deze manier verzameld zijn, worden vervolgens geanalyseerd en ingekaderd met behulp van bestaande literatuur over extreemrechts in Nederland en verder vergeleken en geduid met behulp van kennis van andere waarnemers van het extreemrechtse veld.

Een overzicht van relevante publicaties staat in de bijlage 2.

⁶ — <https://www.annefrank.org/nl/over-ons/onderzoek/sociaal-onderzoek/monitor-racisme-en-extremisme/>

Korte geschiedenis van het rechts-extremisme in Nederland

Deze korte beschrijving betreft de geschiedenis van extreemrechts in Nederland na 1945. In die periode van ruim zeven decennia heeft het extreemrechtse landschap zich in veel verschillende opzichten ontwikkeld. In deze paragraaf zullen we drie bepalende ontwikkelingslijnen onderscheiden: ideologie, thematische speerpunten en personele continuïteit.

De eerste ontwikkelingslijn, ideologie, spreekt voor zich. Ideologische inzichten worden door extreemrechtse formaties aangepast aan nieuwe inzichten en veranderde omstandigheden in samenleving en (geo)politiek. De tweede ontwikkelingslijn is het aanpassen van centrale politieke thema's die, binnen de ideologische kaders, tot speerpunt werden gemaakt. Een derde ontwikkelingslijn is die van continuïteit van personen en organisaties. Bij de verschillende extreemrechtse organisaties zagen we in het grootste deel van de gevallen dat zij voortkwamen of afsplitsten van andere extreemrechtse organisaties. Daarmee samenhangend was er sprake van een personele continuïteit, in de zin dat er in de verschillende extreemrechtse organisaties steeds personen actief werden, die ook al een geschiedenis hadden in eerdere extreemrechtse organisaties.

Grofweg is de naoorlogse geschiedenis van extreemrechts in Nederland in te delen in vijf periodes, die hieronder kort beschreven worden.

1. Eerherstel 1949-1970

Vanaf het moment dat er eind jaren veertig grote groepen veroordeelde collaborateurs in vrijheid kwamen, was een klein deel van hen betrokken bij initiatieven om tot eerherstel te komen. Dat ging deels om initiatieven om hen in sociaal opzicht te helpen (aan steun, vriendschap, werk en inkomen), maar deels ook om de nationaal-socialistische ideologie weer een plek te geven in het Nederlandse politieke landschap. Het meest duidelijke initiatief daartoe was de oprichting van een politieke partij, de NESB, begin jaren vijftig, die kort na oprichting werd verboden en ontbonden. Maar ook de activiteiten binnen de Boerenpartij door oud-collaborateurs moet in dat kader worden gezien. De kern van deze periode draaide om continuïteit van personen en ideeën die een belangrijke rol hadden gespeeld in het collaboratiemilieu tijdens de oorlog.

2. Blank en veilig 1970-1981

In 1971 werd vanuit deze traditie van eerherstel een klein extreemrechtse groepje opgericht: De Nederlandse Volks-Unie (NVU). Kort na oprichting pleitte een betrokkene, Joop Glimmerveen, om niet langer de nadruk te leggen op de oorlog, eerherstel en het nationaalsocialisme, maar om aandacht te besteden aan meer hedendaagse problemen. En dan vooral het nieuwe probleem van immigratie en gastarbeid. Hij kreeg daar niet direct veel steun voor binnen de partij. Maar nadat hij bij raadsverkiezingen

in Den Haag onverwacht veel stemmen kreeg met de boodschap ‘Den Haag Moet Blank en Veilig Blijven’ werd Glimmerveen partijvoorzitter. Hij bracht daarna als eerste partij in Nederland een luid en radicaal protest tegen migratie. Dat deed hij echter voor een deel met personen uit oudere organisaties, met een collaboratieverleden. Een aanpassing van thematiek (immigratie), binnen het bestaande nationaalsocialistische ideologische kader met een continuïteit van personen.

3. Centrumstroming 1981-2000

De NVU behield een radicaal, nationaalsocialistisch en bij tijd en wijle gewelddadig karakter. Begin jaren tachtig ontstond een nieuwe partij, de Centruumpartij. Deze partij had aanvankelijk een veel gematigder ideeënpalet en aanhang dan de NVU, maar continueerde tegelijkertijd wel de kritiek op de komst van migranten en op de multiculturele samenleving. Na aanvankelijke successen (behalen van een Kamerzetel in 1982 en electorale successen bij verschillende raadsverkiezingen en de Europese verkiezingen in 1984) implodeerde de partij rond 1985 door interne twisten. Uiteindelijk gingen er twee partijen verder, de Centrumdemocraten en de CP’86.

De Centrumdemocraten (CD) van Hans Janmaat wist begin jaren negentig wederom electorale successen te behalen (drie Kamerzetels en tientallen raadszetels). De partij raakte echter opnieuw in het ongereede door veel interne ruzies, volksvertegenwoordigers die zich uit de partij terugtrokken en externe repressie. In 1998 raakte de CD alle Kamer- en raadszetels kwijt. In 2002 werd de partij opgeheven. Enkele maanden later overleed Janmaat.

Na de scheuring van de Centruumpartij in 1985 werd de oorspronkelijke partij in 1986 failliet verklaard na enkele procedures wegens

verkiezingsfraude, maar ging zij verder onder de naam CP’86. Vanaf 1990 werd de CP’86 het vehikel van een groep jonge neonazi’s, vooral uit de regio’s Rotterdam en Den Haag. Dat leidde tot een snelle radicalisering van de partij, veel incidenten, geweld en strafrechtelijke procedures. Maar het leidde ook tot het behalen van een aantal raadszetels. Uiteindelijk werd de onrust in en om de partij te groot en stortte ook deze partij vanaf 1996 langzaam in elkaar. Een bij de Rechtbank Amsterdam gestarte procedure tot verbod en ontbinding leidde in 1998 weliswaar tot een formeel verbod, maar de partij bestond op dat moment alleen nog maar in naam.

Bij de Centrumstroming zien we wederom een continuïteit van personen. Binnen de stroming komen verschillende personen terug uit de NVU. Op ideeëengebied is de continuïteit aanvankelijk alleen te vinden in de migratiethematiek, maar niet op ander ideologisch vlak (nationaalsocialisme). In een latere periode kwamen die nationaalsocialistische ideeën wel weer terug bij de CP’86. Ook Joop Glimmerveen werd medio jaren negentig weer actief bij acties van de CP’86.

Eind jaren negentig ontstond er op verschillende plaatsen in Nederland onrust over de vestiging van vluchtelingen. Deze onrust werd versterkt door de verkrachting en moord van een meisje, waarvan (naar later blijkt ten onrechte) veel mensen vermoedden dat de dader gezocht moest worden in een nabij gelegen AZC. Extreemrechtse groeperingen trachtten in deze periode te profiteren van deze onrust door propaganda-acties rond dit thema te voeren, maar successen bleven uit.

In de jaren zeventig, tachtig en negentig was ook sprake van een radicalisering van het politieke en maatschappelijke isolement van extreemrechts. Deze radicalisering kende twee duidelijke uitingsvormen. Ten eerste was het discours dat als ‘extreemrechts’ werd gekwalificeerd aan verandering onderhevig. Steeds meer

politieke en maatschappelijke opinies, vooral opinies die kritisch stonden ten aanzien van immigratie en de zich ontwikkelende multiculturele samenleving, werden door belangrijke delen van samenleving, media en politiek voorzien van het label ‘extreemrechts’, waarmee diskwalificatie en marginalisering werden beoogd. Ten tweede werd ook de bestrijding van extreemrechts gaandeweg deze periode radicaler, repressiever en met regelmaat ook gewelddadiger. Door tegenstanders van extreemrechtse organisaties en partijen werd een breed scala aan middelen, waaronder gewelddadige, ingezet bij acties. Daarbij werd grof en intimiderend geweld, ook gericht op personen, gebruikt.

Maar ook door overheden werden sterk repressieve maatregelen genomen, die de facto cruciale grondrechten als de vrijheid van vergadering en demonstratievrijheid aan extreemrechtse groepen ontzegde⁷.

4. Post-Fortuyn (2001-2015)

Na de 9/11-aanslagen op het World Trade Center in New York (2001) en de opkomst en moord op politicus Pim Fortuyn (2002) veranderde er veel rond extreemrechts in Nederland. Door deze gebeurtenissen kwamen twee onderwerpen scherp naar voren in het politieke debat, om daar niet meer te verdwijnen. Ten eerste werd de positie van de islam in de westerse samenleving in steeds sterkere bewoordingen bediscussieerd. Fortuyn had daar al een punt van gemaakt, maar de aanslagen op 9/11 en de reacties op die aanslagen in de samenleving verscherpten die discussie. Ten tweede werd na de moord op Fortuyn de vrijheid van meningsuiting een belangrijk discussiepunt. In hoeverre konden kritische meningen over immigratie, de multiculturele samenleving en de islam een effectief beroep doen op dit grondwettelijk

recht? De moord op Pim Fortuyn – en later de permanente doodsb bedreiging van PVV-leider Geert Wilders – is sindsdien een wrange illustratie van de onwil om dergelijke kritiek toe te laten in het publieke domein.

Deze veranderingen leidden niet tot groeiende aanhang of electorale successen voor extreemrechtse organisaties. Maar deze veranderingen in het politieke discours kregen wel een politieke vertaling in de electorale successen van de LPF (2002, 2003), PVV (2006-2021) en Forum voor Democratie (2017, 2021). Daarnaast kwam na de moord op Fortuyn in 2002 nationalisme als thema weer terug op de politieke agenda bij verschillende partijen, ook uit het politieke midden. In de jaren daarna was een toename in kritische benadering van migratie, vluchtelingen en de aanwezigheid van de islam zichtbaar bij veel meer partijen dan alleen de bovengenoemden.

Na de moord op Theo van Gogh (2004) was er sprake van een groei in aanhang van extreemrechtse groepen, vooral voor meer radicale en activistische groepen. Deze nieuwe aanwas was vooral afkomstig uit kringen van zogenaamde Lonsdalejongeren. Deze jongeren waren onderdeel van de brede en populaire gabber-jeugdstijl en koppelden deze jeugdstijl aan min of meer uitgesproken xenofobe meningen. Een deel van deze jongeren raakte vervolgens betrokken bij verschillende extreemrechtse organisaties. Het aantal actieve aanhangers van deze organisaties kon daardoor in korte tijd groeien tot enkele honderden. Na enkele jaren ebde dit Lonsdalejongereneffect weer weg. Deze jongeren werden ouder en verlieten het extreemrechtse circuit en er kwam ook amper nieuwe aanwas meer bij, omdat de

7 — Zie voor een uitgebreide beschouwing en analyse van deze periode: J. de Vetten (2016). *In de ban van goed en fout. De bestrijding van de Centruumpartij en de Centrumdemocraten (1980-1998)*. Amsterdam: Bert Bakker.

gabber-jeugdstijl inmiddels was overgewaaid. In het algemeen kan gezegd worden dat deze jaren zich kenmerkten door een thematische aanpassing, waarbij moslims en de islam de kern van de boodschap gingen vormen van het wij-zij-denken. Daarnaast was er, behalve van nieuwe aanwas, ook sprake van continuïteit in organisaties en personen.

Vanaf 2010 is er langere tijd sprake van een vrij stabiele en overzichtelijke situatie rond extreemrechtse organisaties in Nederland. Er is sprake van een constant aantal van ongeveer honderd extreemrechtse activisten in Nederland⁸, betrokken bij een aantal verschillende organisaties. Voor een deel gaat dat om organisaties die op ideologisch vlak van mening verschillen, maar in andere gevallen om versplinterde organisaties op basis van persoonlijke geschillen. De acties die vanuit deze groepen werden georganiseerd beperkten zich in bijna alle gevallen tot deelname van de eigen achterban. Veel van deze organisaties waren verder aan specifieke regio's gebonden, waar hun aanhang zich concentreerde.

5. Normalisering en digitalisering (2015-heden)

In de periode 2015-2016 was er sprake van een aantal ontwikkelingen in de wereld met de nodige impact op het extreemrechtse veld in Nederland.

In 2015 kwam een grote vluchtelingenstroom richting Europa op gang vanuit – voornamelijk – Syrië. Grote groepen vluchtelingen bereikten ook Nederland en moesten hier worden opgevangen, wat veel en vaak heftige reacties teweegbracht onder de Nederlandse bevolking. Daarnaast vonden er in datzelfde jaar enkele zeer zware terroristische aanslagen vanuit islamitische hoek plaats in Europa, waaronder de aanslagen op het Franse satirische blad

Charlie Hebdo en de aanslag op de concertzaal Bataclan in Parijs. Deze aanslagen hadden grote impact op de Nederlandse samenleving. In het jaar daarna, 2016, hield de vluchtelingenstroom aan, evenals de daarmee gepaarde onrust in Nederland. In datzelfde jaar vonden weer enkele zware aanslagen plaats (Zaventem, Nice, Berlijn). Verder was 2016 het jaar waarin de Amerikaanse presidentsverkiezingen plaatsvonden en Donald Trump werd gekozen. Deze verkiezing zorgde voor veel optimisme bij Nederlands extreemrechts. Enerzijds vanwege het in een aantal gevallen herkenbare narratief van Trump. Anderzijds omdat in het kielzog van Trump ruimte was voor groei in volume en in betekenis van Amerikaanse extreemrechtse organisaties, die op hun beurt grote invloed hadden op ideeën en strategieën van Nederlands extreemrechts. En, tenslotte, was 2016 het jaar waarin het zwartepietendebat in Nederland sterk polariseerde en radicaliseerde.

Deze ontwikkelingen zorgden voor snelle en blijvende veranderingen in diverse aspecten van Nederlands extreemrechts.

Er was sprake van:

- een verschuiving in thema's en doelen
- organisatorische veranderingen
- een verandering in gevaarstelling
- een verandering in maatschappelijke omgang met extreemrechts.

Thema's en actiedoelen

Diverse ontwikkelingen in 2015 en 2016 hebben invloed gehad op de thema's en actiedoelen in de jaren die daarop volgde.

Een eerste belangrijk thema dat van grote invloed was, was de vluchtelingenproblematiek.

8 — Binnen het project 'Monitor racisme, antisemitisme, en extreemrechts geweld in Nederland' werden in de periode 2010-2014 de volgende aantallen actieve rechtsextremisten vastgesteld: 2010 -155; 2011 -90; 2012 -100; 2013 -120; 2014 -100.

Vanaf de zomer van 2015 kwamen grote groepen vluchtelingen naar Europa en Nederland, vooral afkomstig uit het door oorlog geteisterde Syrië. De opvang van deze vluchtelingen bleek in grote delen van Europa voor felle debatten en protesten te zorgen, zo ook in Nederland. Extreemrechtse groepen haakten vanaf het najaar van 2015 in op de onrust rond de komst en opvang van deze vluchtelingen. Naast moslims en de islam kwamen daarmee ook vluchtelingen naar voren als speerpunt van het extreemrechts politiek activisme, waarbij ook steeds nadrukkelijk verbanden werden gelegd tussen deze vluchtelingen, de islam en islamitisch geïnspireerde terreur. Regelmatig was er sprake van de betrokkenheid van extreemrechtse organisaties bij de protesten tegen de opvang van vluchtelingen, waarbij ook (lokale) politiek en overheid fel werden bekritiseerd vanwege het toelaten van asielzoekers. Een tweede thema dat vanaf het najaar van 2016 werd aangegrepen door extreemrechtse formaties, was de discussie rond de figuur van Zwarte Piet. De maatschappelijke onrust die deze discussie sinds enkele jaren veroorzaakt, werd door verschillende extreemrechtse groepen opgepikt en tot speerpunt van actie gemaakt. In 2014 en 2015 was de landelijke intocht van Sinterklaas al het decor van protesten van voor- en tegenstanders van Zwarte Piet. Bij beide gelegenheden waren ook extreemrechtse activisten aanwezig en betrokken bij incidenten. In de daarop volgende jaren verharde en radicaliseerde dit pro-zwartepietactivisme verder. De acties concentreerden zich niet meer tijdens de landelijke intocht, maar waaierden uit naar de hele Sinterklaasperiode en naar alle uithoeken van het land. Vooral protesten van tegenstanders van Zwarte Piet waren doelwit van deze activiteiten. Regelmatig was daarbij sprake van inbreng en aanwezigheid van extreemrechtse groepen of activisten.

Maar vanaf 2018 kwamen groepen voetbalhooligans vaker in beeld als belangrijkste aanjagers van onrust en confrontaties rond deze protesten. Na een aantal forse ordeverstoringen bleken lokale besturen steeds beter in staat om deze confrontaties te voorkomen of in de hand te houden met allerhande ordemaatregelen (denk aan gebiedsverboden, het toewijzen van gescheiden demonstratielocaties voor verschillende groepen, strenge controles bij het betreden van het gebied waar de Sinterklaasintocht plaatsvindt).

Naast op confrontatie gerichte acties, voeren extreemrechtse groepen ook acties waarbij zijzelf verkleed als Zwarte Piet optreden op plaatsen waar dat niet gewenst is, zoals bij intochten waar Zwarte Pieten niet meer meelopen. Een enkele keer hebben groepen extreemrechtse activisten als Zwarte Piet verkleed een bezoek gebracht aan woonhuizen of organisaties. Zo werden enkele privéwoningen van anti-zwartepietactivisten bezocht, werden een aantal raadsvergaderingen van Nederlandse gemeentes bezocht en enkele scholen en andere instellingen. Dat, maar vooral de huisbezoeken, leidde tot publieke commotie. Het kan verwacht worden dat Zwarte Piet ook de komende jaren een belangrijk onderwerp van extreemrechts activisme blijft.

Synchroon aan de betrokkenheid bij deze twee thema's (vluchtelingen en Zwarte Piet) lijkt er sprake te zijn van een verschuiving van doelen van extreemrechts activisme. In de Zevende rapportage racisme, antisemitisme en extreemrechts geweld in Nederland (Wagenaar, 2018) werd vastgesteld dat doelen van extreemrechts geweld vanaf 2014 wat aantallen incidenten betreft verschoven van etnische naar politieke doelwitten. Er werden meer acties ondernomen tegen politieke tegenstanders en bijvoorbeeld voorstanders van een ruimhartige vluchtelingen-

nopvang. Het lijkt erop dat deze constatering inmiddels in een breder beeld moet worden geplaatst. Extreemrechtse activisten zoeken vaker (extreem)linkse bijeenkomsten of locaties op om te demonstreren of om een confrontatie aan te gaan of richten zich bij propaganda-activiteiten ook vaker op politieke tegenstanders. Tot voor kort kwam confrontatiegeweld vooral voor bij acties die door extreemlinks werden ondernomen bij extreemrechtse bijeenkomsten of demonstraties. Nu worden de rollen bij verschillende gelegenheden omgedraaid. Deze ontwikkeling kan onder andere verklaard worden in samenhang met de groeiende populariteit van de zogenaamde ‘omvolkingstheorie’. Het gaat bij de term ‘omvolking’ om een samenzweringstheorie, die stelt dat er sprake is van een bewuste strategie om te komen tot een vernietiging van de autochtone blanke Europese bevolking. De nadruk ligt daarbij dus niet op het problematiseren van de immigratie en immigranten als zodanig, maar op het idee dat de ‘linkse elite’, de machthebbers en media, daarin gesteund door krachten op de achtergrond, een bewust beleid voeren om immigratie mogelijk te maken en zelfs te bevorderen. En dat met dat migratiebeleid een kwade opzet wordt beoogd, namelijk de vernietiging van het blanke ras. Daarmee richten aanhangers van deze theorie zich zowel tegen migranten, maar vooral tegen de ‘elite’ die schuldig is aan de komst en aanwezigheid van migranten. Die redenering volgend is het begrijpelijk dat extreemrechtse activisten zich ook meer op die ‘linkse elite’ gaan richten.

Naast de verschuiving in actiethema’s en -doelen heeft er ook een verschuiving plaatsgevonden op ideologisch vlak. In de schaduw van de Tweede Wereldoorlog was het decennialang heel lastig om in Nederland openlijk antisemitische meningen te verkondigen of het

in politieke context over menselijke ‘rassen’ te hebben. Veel extreemrechtse organisaties deden dat dan ook niet, of alleen achter gesloten deuren. Na de verkiezingswinst van Donald Trump is in zijn slipstream ook de Amerikaanse Alt-Right-beweging populair geworden. De vaak uitgesproken racistische en antisemitische (‘white supremacy’) ideeën van de Alt-Right hebben ook in beperkte mate voet aan grond in Nederland gekregen, vooral bij de organisatie Erkenbrand en daaraan gelieerde organisaties. Maar ook andere extreemrechtse organisaties lijken zich veiliger te voelen om binnen het huidige publieke debat antisemitische of racistische onderwerpen aan te snijden. Dat gebeurt ook door het omarmen van de eerdergenoemde ‘omvolkingstheorie’ in extreemrechtse kringen. Deze samenzweringstheorie kent begrijpelijkerwijze veel steun in extreemrechtse kringen en krijgt daar bovendien in een aantal gevallen een antisemitische connotatie: Joden zouden degenen zijn die achter de schermen deze ‘omvolking’ organiseren.

Maatschappelijke omgang met extreemrechts: Normalisering

Vanaf 2016 is een transitie zichtbaar, waarbij extreemrechtse denkbeelden en extreemrechtse activiteiten meer ruimte in de Nederlandse samenleving en het Nederlandse politieke debat hebben gekregen en minder geconfronteerd werden met tegenwerking. In de periode van 2015 en 2016, waarin er sprake was van grote onrust rond de komst van vluchtelingen, was in een aantal gevallen zichtbaar dat de maatschappelijke weerbaarheid tegen extreemrechtse groepen, zoals die al decennialang functioneerde, in mindere mate aanwezig leek. Betrokkenheid van extreemrechtse groepen bij lokale protesten bleek in sommige plaatsen niet als problematisch te worden ervaren door de demon-

stranten en werd in een enkel geval zelfs toegejuicht. De taboesfeer, die sinds het einde van de Tweede Wereldoorlog rond extreemrechts hing, verdween.⁹ Deze ontwikkelingen worden ook door de AIVD waargenomen in het jaarverslag over 2020. Daarin schrijft de dienst: ‘Rechts-extremistische groepen in Nederland presenteerden hun ideeën afgelopen jaar vaker als een intellectuele manier van denken, die de aandacht verdient van het grote publiek.’¹⁰

Dat alles wil overigens niet zeggen dat toenaderingen of betrokkenheid van extreemrechtse organisaties tot successen leiden. De extreemrechtse organisaties blijken te klein, ongeorganiseerd of slecht geleid om van echte invloed te zijn op de acties waar zij zich bij aansluiten.

Nadat de maatschappelijke onrust rond vluchtelingen in de loop van 2016 was weggeëbd, bleef deze grotere tolerantie voor extreemrechtse meningen en acties bestaan. Dat wil niet zeggen dat deze ideeën per se meer aanhang of sympathie hebben gekregen, maar vooral dat extreemrechtse ideeën en activiteiten steeds meer gezien worden als politieke meningen gelijk elke ander. Een tekenend voorbeeld is dat de eerdergenoemde ‘omvolkingstheorie’ ook overgenomen is in andere dan extreemrechtse kringen, zoals binnen de PVV en Forum voor Democratie en op het weblog GeenStijl.

Maar ook bij andere protestbewegingen, na de protesten tegen vluchtelingenopvang, was goed zichtbaar dat er geen taboesfeer meer heerst rond extreemrechtse groeperingen en uitingen. Bij demonstraties van de zogenaamde Gele Hesjes in 2018 en 2019 konden extreemrechtse groepen probleemloos deelnemen. Vanuit extreemrechtse groepen werden opzichtige pogingen gedaan om deze Gele

Hesjes-demonstraties een anti-immigratiekarakter te geven. Ook bij de boerenprotesten van 2019 en 2020 was er sprake van zichtbare deelname van extreemrechtse groepen. Maar door de grote opkomst bij die demonstraties konden de kleine groepjes extreemrechtse aanwezigen nergens beeldbepalend worden of op enige wijze invloed uitoefenen.

In 2020 en 2021 werden extreemrechtse activisten en organisaties ook actief rond verschillende protesten tegen de Coronamaatregelen. In een uitgebreide analyse¹¹ schetst de NCTV een beeld van deze protesten, waarbij de grote meerderheid van de deelnemers hun verschillende zorgen over de Coronamaatregelen uit, binnen de wettelijke en democratische kaders. Waar dat niet gebeurt signaleert de NCTV drie verschijnselen:

- Het misbruiken of kapen van Corona-protesten door relatieve buitenstaanders, ‘hooligans en jongeren die als uitlaatklep, uitverveling of door een gebrek aan structuur doelbewust gaan rellen’
- Kleinschalige radicalisering van Coronademonstranten zelf. Onder andere op basis van complottheorieën, worden ‘daders’ aangegeven die doelwit zouden moeten of kunnen worden van acties. ‘Vanuit een radicale onderstroom leidt fundamenteel wantrouwen jegens de overheid soms tot openbare ordeverstoringen, intimidatie, bedreigingen of vernielingen. Bovendien is het gevaar onvoorspelbaar: er gaat

9 — Zie hiervoor onder andere: Sterkenburg, N. (2021). Van actie tot zelfverwezenlijking. routes van toetreding tot radicaal- en extreemrechts. Universiteit Leiden, p. 346. <https://scholarlypublications.universiteitleiden.nl/handle/1887/3176648>

10 — AIVD (2021) Jaarverslag AIVD 2020. Den Haag: Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties.

11 — NCTV (2021) De verschillende gezichten van de coronaprotesten. Den Haag : NCTV. Zie: <https://www.nctv.nl/onderwerpen/dtn/documenten/publicaties/2021/04/14/fenomeenanalyse-de-verschillende-gezichten-van-de-coronaprotesten>

een veiligheidsrisico uit van potentieel gevaarlijke eenlingen, die vanuit een combinatie van deze permissieve context, andere grieven en persoonlijke problemen tot actie kunnen overgaan’.

De NCTV noemt als voorbeeld ‘een QAnon¹²-aanjager (wees) Nederlandse rechtbanken en rechters aan als ‘legitiem doelwit’. De video werd binnen enkele uren 17,000 keer bekeken.’

— De invloed van extremistische groeperingen, waaronder rechtsextremistische. Daarvan is sprake, maar op zeer kleine schaal. De ideeën van extreemrechts sluiten aan bij breder levende ideeën binnen de Coronaprotesten, die zich keren tegen overheid, elite, media en wetenschap. Ook vinden zij aansluiting bij een deel van de complottheorieën, die rondwaren in deze kringen. Er doen geregeld extreemrechtse activisten mee aan Coronaprotesten, maar door hun geringe aantal en slechte organisatie kunnen ze geen stempel drukken of richting geven aan protesten.

Verder is opvallend dat tijdens deze Coronaprotesten met enige regelmaat vergelijkingen getrokken worden tussen het Coronabeleid en de tirannie van het Derde Rijk. Zo zijn tijdens deze acties demonstranten aanwezig die gele davidssterren opgespeld hadden, met teksten als ‘ongevaccineerd’. Daarmee lijkt naast het taboe op het open staan voor extreemrechtse groepen of ideeën, ook het taboe op misbruik en relativering van de Holocaust minder groot te zijn geworden.

Naast de veranderde maatschappelijk omgang lijkt er ook sprake van een verandering in omgang met extreemrechts door reguliere politieke partijen uit het rechtspopulistische spectrum en vice versa.

Aan de ene kant worden vooral de PVV en Forum voor Democratie vanuit het extreemrechtse veld met veel interesse gevolgd. Zij

herkennen bij die partijen een deel van de eigen boodschap en willen die ondersteunen. Dat gegeven wordt nog versterkt doordat er binnen het rechtspopulistische spectrum periodiek ook extreemrechtse geluiden zijn te horen. Aan de andere kant vermoeden of ondervinden extreemrechtse organisaties ook interesse of zelfs sympathie vanuit deze partijen.

Aan de meeste verkiezingen in Nederland doen geen extreemrechtse partijen mee¹³. Dat brengt voor extreemrechtse personen de vraag met zich mee of en op welke partij zij dan zullen stemmen. Zowel bij de Tweede Kamerverkiezingen in 2017 als die in 2021 bleken de voorkeuren, voor zover die bekend werden gemaakt, vooral richting Forum voor Democratie te gaan. Studiegenootschap Erkenbrand en de Nederlandse Volks-Unie (NVU) steunden in 2017 volmondig Forum voor Democratie, maar waren in 2021 minder uitgesproken. Erkenbrand voert inmiddels een radicalere antiparlementaire koers. ‘In de partijpolitieke democratie zijn we een toneelstuk dat dient om af te leiden van werkelijke belangen en dieper gelegen oorzaken’ schreef Erkenbrand in reactie op de verkiezingen. De NVU-voorzitter stelde in een verkiezingsuitzending niet meer op Forum voor Democratie, maar op de PVV te zullen stemmen. Naast de mogelijke steun van extreemrechtse organisaties is ook zichtbaar dat extreem-

12 — QAnon is een van oorsprong Amerikaanse complottheorie die stelt dat er wereldwijde schaduw machten bestaan die het gewone volk willen onderdrukken ten behoeve van een pedofiele elite die kinderen wil misbruiken. QAnon is in Nederland vooral een internetverschijnsel, al duiken er bij Coronaprotesten regelmatig QAnon-leuzen, -spandoeken en -stickers op.

13 — Bij uitzondering gebeurt dit wel bij gemeenteraadsverkiezingen. Zo doet de Nederlandse Volks-Unie bijna elke raadsverkiezing in Arnhem mee, zonder ooit een zetel te halen. Een enkele keer doen extreemrechtse partijen ook mee aan andere verkiezingen. In 2021 was de extreemrechtse partij ‘Wij Zijn Nederland’ bijvoorbeeld verkiesbaar bij de Tweede Kamerverkiezingen, die ook ver verwijderd bleef van een zetel.

rechtse individuen toenadering zoeken naar partijen als PVV en Forum voor Democratie.

Zo waren bij openbare verkiezingsbijeenkomsten van Forum voor Democratie prominenten aanwezig van extreemrechtse organisaties als Pegida en Voorpost. In een reactie op het jaarverslag over 2020 verkondigde de AIVD-directeur ook dat er pogingen waren gezien van extreemrechtse personen om in politieke partijen te infiltreren: ‘We zien wel dat het rechts-extremisme toegang probeert te krijgen tot de politieke en bestuurlijke centra. Daar waarschuwen we politieke partijen soms voor. (...) Zodra wij zien dat personen die wij in onderzoek hebben proberen te infiltreren in politieke partijen, waarschuwen wij de partijvoorzitters.’¹⁴

Een vraag die zich in aanloop naar de parlementsverkiezingen in 2021 aandient is in hoeverre Forum voor Democratie zelf als een extreemrechtse partij moet worden gekwalificeerd¹⁵. Er waren in de maanden voorafgaande aan de verkiezingen op verschillende momenten opinies naar buiten gekomen uit verschillende delen van de partij, waarvan met name de antisemitische en racistische opmerkingen uit de jongerenbeweging voor veel opschudding zorgden. Vooral nadat de partijtop weinig afstand van deze uitingen leek te nemen, klokkenluiders royeerde, en dat weer aanleiding was voor een ruzie en afsplitsing van de partij. Daarnaast maakte de partijleider in de verkiezingscampagne een aantal opmerkingen, waarmee hij leek te zinspelen op het goedpraten van geweld tegen extreemlinkse tegenstanders van de partij¹⁶ en antidemocratische sentimenten lijkt te vertolken. Hij spreekt over een ‘civiel leger’, en twijfelt aan het eerlijk verloop van de verkiezingen. Daarmee lijkt er sprake van voortzetting van een reeks aan eerdere opmerkingen, zoals het problematiseren van de ‘homeopathische verdunning van de

Nederlandse bevolking’¹⁷, de wens dat ‘Europa dominant blank blijft’¹⁸ en de presentatie van de Westerse samenleving als een lichaam met auto-immuunziekte¹⁹. Maar ook over andere prominente Forum-aanhangers kwamen berichten naar buiten over gewelddadige plannen om tegenstanders de mond te snoeren²⁰ en van relativering van de Holocaust en bewondering van het Derde Rijk²¹. Ook de contacten van de partijleider met bekende extreemrechtse buitenlanders, zoals Jared Taylor, Aleksandr Doegin en Jean-Marie Le Pen illustreren interesse in dit gedachtegoed. Verder werd de deelname van Forum voor Democratie aan de raadsverkiezingen in Amsterdam in 2018 voor een deel bepaald door herhaalde publieke uitspraken van partijprominenten als het Kamerlid Hidema en Yernaz Ramautarsing over de relatie die zou bestaan tussen verschillende menselijke ‘rassen’ en verschillen in IQ.

Tegelijkertijd distantieert Forum voor Democratie zichzelf bij voortdurend van predicaten als ‘racistisch’ of ‘extreemrechts’ en neemt publiekelijk afstand van extreemrechtse groepen. In augustus 2017 werd bijvoorbeeld

14 — Modderkolk, H. (2021) AIVD-baas waarschuwt voor de opkomst van alt-right en infiltratiepogingen in partijen als Forum voor Democratie, in Volkskrant 29-4-2021.

15 — Waarom noemt de krant PVV en Forum voor Democratie niet extreem-rechts? - NRC 3-4-2021

16 — Deed Thierry Baudet strafbare uitspraken op Jaarbeursplein? OM doet onderzoek | Utrecht | AD 19-3-2021

17 — Toespraak campagnebijeenkomst Forum voor Democratie in Maastricht: <https://www.facebook.com/forumvoordemocratie/videos/1123707407754969/> (22.03.2017).

18 — Interview bij radiozender Amsterdam FM, 17-9-2015.

19 — <https://forumvoordemocratie.nl/actueel/toespraak-thierry-baudet-alv-fvd-2017> (22.03.2017).

20 — J. Dijkgraaf (2020) Briefje van Jan. Aan Thierry Baudet. Zie: <https://www.briefjevanjan.nl/aan-thierry-baudet-15/> (4.10.2020).

21 — T. van Dijk (2020) Rechterhand Baudet ‘relatieveerde’ Holocaust. HP/De Tijd 26-05-2020. Zie: <https://www.hpdetijd.nl/2020-05-26/rechterhand-baudet-relatieveerde-holocaust/> En: De machtsfantasie van een referendumactivist - NRC 30-4-2016

een lid van Forum voor Democratie geroyeerd, die tegelijkertijd actief was bij de Nederlandse Volks-Unie.²² In een uitgebreide reportage over de achtergronden en ideeën van het extreemrechtse Studiegenootschap Erkenbrand in de Volkskrant²³ distantieerde Forum voor Democratie zich ook, zij het voorwaardelijk: ‘als deze club racistisch en antisemitisch gedachtegoed aanhangt, wil hij (de partijleider, WW) er absoluut niets mee te maken hebben.’²⁴ In september 2019 ontstond er weer enige commotie over de aanwezigheid van een aantal bekende extreemrechtse personen op een bijeenkomst van de afdeling Zuid-Holland van de partij. In een reactie zou Forum voor Democratie de met name genoemde extreemrechtse personen op een ‘zwarte lijst’ hebben gezet.

Naast Forum voor Democratie heeft ook de Partij voor de Vrijheid (PVV) te maken met interesse en sympathie vanuit extreemrechtse kring. In tegenstelling tot Forum voor Democratie hanteert de PVV echter een meer preventief deurbelid, waarbij doorgaans geen ruimte is voor bekende extreemrechtse personen of ideeën over rasverschillen. Uitzondering daarop is de ook door PVV-aanhangers en –prominenten uitgedragen omvolkingstheorie. Een verder struikelblok voor nationaalsocialistisch georiënteerde personen is de uitgesproken pro-Israëliëse houding van de PVV. Deze sympathie voor Israël houdt deze extremisten per definitie op afstand.

Het lukt de PVV echter niet in alle gevallen om sympathiserende extreemrechtse personen buiten de deur te houden. Verschillende personen die zich kandideerden voor de PVV bij de raadsverkiezingen in 2018 bleken bijvoorbeeld gelinkt te kunnen worden aan extreemrechtse sympathieën. In Rotterdam werd de lokale lijsttrekker van de PVV na zeer korte tijd weer van de kieslijst gehaald na publicaties over zijn racistische overtuigingen en sympathieën voor een bekende Holocaustontkenner²⁵.

Zoals in de paragraaf over afbakening en definitie al werd gesteld, volgen wij de in academische kring momenteel breed gedragen opinie dat beide partijen op basis van ideologie en uitlatingen van het partijkader niet als extreemrechts zijn te kwalificeren.

Organisatorische veranderingen: digitalisering en fluïde netwerken²⁶

De afgelopen jaren hebben ingrijpende organisatorische gevolgen voor extreemrechts gekend, vooral op het gebied van online activisme, maar ook ten aanzien van meer losse organisatievormen.

Bij extreemrechtse organisaties die al langere tijd bestaan zijn de veranderingen beperkt. Er is sprake van veel persoonlijke animositeit, gebrek aan organisatorische capaciteiten en deugdelijk leiderschap. Deze organisaties wisten aanvankelijk wel te profiteren van

22 — Zie o.a. <https://forumvoordemocratie.nl/actueel/fvd-royeert-nvu-infiltrant> en <http://nvu.info/persverklaring90.html> (7.9.2017).

23 — Bahara, H. & Kranenberg, A. (2017) Alt-right in Nederland: Hoe Erkenbrand zich opmaakt voor de strijd om een blanke natie Erkenbrand en de opstand van de blanke man. In: Volkskrant 19-11-2017. Zie: <https://www.volkskrant.nl/binnenland/alt-right-in-nederland-hoe-erkenbrand-zich-opmaakt-voor-de-strijd-om-een-blanke-natie-a4539593/> (29.11.2017).

24 — Opvallend genoeg heeft dezelfde partijleider in de herfst van 2017 uitgebreid gesproken met de Amerikaan Jared Taylor, die op dat moment te gast was bij Erkenbrand, en bekend staat om zijn uitgesproken racistische en antisemitische ideeën. Zie: Tokmetzis, D. (2017), Thierry Baudet ontmoette in het geheim een Amerikaanse racist van Alt-right. In: De Correspondent 20-12-2017.

25 — Naast de Rotterdamse lijsttrekker, bleek ook de lijsttrekker uit Emmen sympathiek te staan tegenover extreemrechtse groepen. Een Haagse PVV-kandidaat was betrokken bij DSDA. Een kandidaat uit Oude Pekela betoonde sympathie voor het KNNL. De Rotterdamse lijsttrekker is inmiddels bestuurslid van de extreemrechtse organisatie Identitair Nederland geworden.

26 — De afgelopen jaren is een verbreding van het extreemrechtse krachtenveld naar de online wereld waarneembaar. Dit heeft impact op hoe de extreemrechtse scene zich organiseert, gedraagt en communiceert. Bij gemeenten en professionals bestaat de behoefte om inzicht te krijgen in deze online ontwikkelingen en de weerslag daarvan op de Nederlandse samenleving. Om aan die behoefte tegemoet te komen, is naast deze factsheet extreemrechts een extra ‘online’ factsheet uitgebracht door ESS, waarin specifiek de Nederlandse online wereld wordt behandeld. Hierin wordt niet alleen een actueel overzicht geboden van het online landschap, maar ook de ontwikkelingen van de afgelopen jaren geduid. Deze kan worden geraadpleegd op de website van ESS (www.socialestabiliteit.nl).

de maatschappelijke onrust die ontstond op de thema’s vluchtelingen, islamitisch terrorisme en Zwarte Piet. Er werden meer acties ontplooid, er werden samenwerkingsverbanden aangegaan of pogingen daartoe ondernomen. Verder was er sprake van groei in aanhang van verschillende extreemrechtse organisaties en ontstonden er enkele nieuwe groeperingen²⁷. Maar de groei die zij doormaakten bleek niet stand te houden. Inmiddels is het aantal acties en demonstraties waarbij extreemrechtse groeperingen betrokken zijn flink afgenomen, al moet dat deels ook toegeschreven worden aan de beperkte mogelijkheden door de Coronamaatregelen die sinds het voorjaar van 2020 gelden.

De toename in aanhang en steun, die extreemrechtse formaties in 2015 en 2016 doormaakten, beklifde ook niet. In 2021 is de actieve aanhang van veel extreemrechtse organisaties teruggelopen tot onder het niveau van voor 2015. De oorzaak van deze afname is niet met zekerheid vast te stellen. Maar wel is het een gebruikelijk verschijnsel dat een groot deel van mensen die actief worden in extreemrechtse groepen doorgaans maar een kortere periode (enkele maanden tot enkele jaren) actief blijven. Als er vervolgens amper nieuwe aanwas plaatsvindt, zal er dus een netto afname van het aantal activisten plaatsvinden. Op deze manier is te begrijpen dat de snelle toename in aantallen activisten in de onrustige periode 2015-2016 niet als vanzelfsprekend een vervolg heeft gekregen toen er in de jaren daarna minder onrust bestond op voor extreemrechts betekenisvolle thema’s. Verder is het grootste deel van het aantal nieuwe extreemrechtse groepen, dat in 2015 en 2016 ontstond op de golven van maatschappelijke onrust, weer verdwenen.

Inmiddels is het vanwege de geringe aanhang en het versplinterde landschap, maar ook door de Coronamaatregelen erg lastig voor extreem-

rechtse organisaties om activiteiten als demonstraties of bijeenkomsten te organiseren. In een enkel geval vindt er nog wel een extreemrechtse publieke manifestatie plaats, maar vaker zoekt extreemrechts aansluiting bij protesten van anderen. In 2020 en 2021 gaat dat met name om protesten tegen de Coronamaatregelen. Daar doen extreemrechtse individuen aan mee, soms in groepsverband, soms ook betrokken bij gewelddadigheden die plaatsvonden rond deze demonstraties. In alle gevallen betreft het aantal extreemrechtse deelnemers echter een kleine minderheid van de totale groep van Corona-activisten. Een enkele keer zijn zij ook actief betrokken bij de organisatie, vooral bij de actiegroep ‘Nederland in opstand’ lijkt enige invloed van personen met een extreemrechtse achtergrond aanwezig. Maar op het grote geheel van de Corona-acties is de invloed van extreemrechtse activisten bij de gang van zaken rond de demonstraties grotendeels te verwaarlozen²⁸. De AIVD stelt tegelijkertijd wel dat er sprake is van ideologische invloed: ‘Extreemrechtse ideeën bereikten ook een groter publiek omdat rechtsextremisten voet aan de grond kregen bij anti-overheidsdemonstraties. Zo bestaan er inmiddels complottheorieën over Corona die een variant zijn op de zogeheten omvolkingstheorie – het idee dat ‘de Joden de rest van de bevolking willen vervangen’.²⁹

27 — Voor precieze cijfers zie: W. Wagenaar (2018). Extreemrechtse Formaties en Extreemrechts Geweld, In: B. Tierolf, N. Hermens, M. van Kapel & W. Wagenaar, Racisme, antisemitisme en extreemrechts geweld in Nederland. Zevende rapportage, Utrecht: Verwey-Jonker Instituut.

28 — NCTV (2021) De verschillende gezichten van de coronaprotesten. Den Haag: NCTV. Zie: <https://www.nctv.nl/onderwerpen/dtn/documenten/publicaties/2021/04/14/fenomeenanalyse-de-verschillende-gezichten-van-de-coronaprotesten>

29 — AIVD (2021) Jaarverslag AIVD 2020. Den Haag: Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties.

Waar de aanhang van extreemrechtse organisaties momenteel klein is, is tegelijkertijd zichtbaar dat op verschillende digitale 'locaties' wel sprake is van groeiende aanhang voor extreemrechtse groepen. Waar internet vanaf het ontstaan tot enkele jaren geleden maar een beperkte rol had in relatie tot de ontwikkelingen binnen Nederlands extreemrechts, is dat recentelijk veranderd. Internet was een plek waar extreemrechtse organisaties gedurende vele jaren hun boodschap verkondigden, maar er tegelijkertijd zelden in slaagden om mensen te werven voor activiteiten, nieuwe leden te rekruteren of acties te organiseren. Aan de andere kant waren er plekken op het internet waar extreemrechts zich digitaal verzamelde om ideeën en meningen te delen en te bediscussiëren. Dat bleek in veel gevallen om een andere groep personen te gaan die op hun beurt zelden actief waren buiten het internet om. Zij werden door de achterban van bestaande organisaties vaak denigrerend beschreven als 'keyboard warriors' of toetsenbordriders.

De afgelopen jaren blijken die twee werelden veel meer wisselwerking zijn te gaan vertonen. Extreemrechtse organisaties zijn veel actiever geworden in gebruik van het internet voor propaganda, organisatie, mobilisering en rekrutering. Daarnaast zijn personen die op digitale wijze in het extreemrechtse veld terecht zijn gekomen steeds vaker ook zichtbaar met activiteiten in het echte leven. Tenslotte blijken internet en sociale media in toenemende mate ook zelf plekken waar activisme ontplooid kan worden. Denk daarbij aan het organiseren van petitie's, verspreiden van oproepen via sociale media; het beledigen, confronteren, ontmaskeren of bedreigen van tegenstanders; tot het uitvoeren van digitaal 'geweld' zoals hacken, het uitvoeren van DDOS-aanvallen of kapen van webpagina's of accounts.

Drie zichtbare gevolgen van het toenemende belang van internet binnen extreemrechts zijn de globalisering, het ontstaan van fluïde activisme in Nederland en flitsradicalisering van jongeren. Een eerste gevolg van het toenemende belang van internet voor extreemrechts in Nederland is de globalisering van de beweging. Daarbij valt vooral op dat er op ideologisch vlak veel meer invloed zichtbaar is van Noord-Amerikaanse inspiratiebronnen, waar inspiratie eerder vooral beperkt bleef tot Europees extreemrechts gedachtegoed. Ook zijn er voorbeelden waarbij Nederlanders zich aansloten bij internationale extreemrechtse online gemeenschappen, met uitgesproken gewelddadige doelen, zoals bijvoorbeeld de van oorsprong Noord-Amerikaanse organisatie The Base³⁰. Belangrijk onderdeel van de ideologie van 'The Base' is het zogenaamde 'accelerationisme', het idee dat onomkeerbare ontwikkelingen zoals een burgeroorlog tussen verschillende rassen, versneld (geaccelerationiseerd) kunnen en moeten worden. Dat zou moeten gebeuren door zelf het heft in handen te nemen door die burgeroorlog zelf te beginnen, door bijvoorbeeld het plegen van een aanslag. Dergelijke ideeën hebben via het internet ook ingang gekregen bij Nederlands extreemrechtse digitale gemeenschappen.

Een tweede gevolg is dat er allerhande minder gestructureerde extreemrechtse initiatieven zijn ontstaan. Dergelijke groepen zijn anders opgebouwd dan de meer klassieke groepen, die vaak een min of meer formele structuur kennen, met een leiding of bestuur, een vast kader en een min of meer vaste aanhang. Deze nieuwe

³⁰ — Zie voor een uitgebreidere beschouwing van de betrokkenheid van Nederlanders bij The Base: NCTV (2021) Dreigingsbeeld Terrorisme Nederland 54 April 2021. Den Haag : NCTV, p. 12-14. Zie: <https://www.nctv.nl/onderwerpen/dtn/documenten/publicaties/2021/04/14/dreigingsbeeld-terrorisme-nederland-54>

groepen, die wel getypeerd worden als fluïde netwerken, bestaan uit groepjes extreemrechtse personen die in wisselende samenstellingen middels of op internet zijn georganiseerd. Op internet worden tijdelijke groepjes gevormd, plannen gesmeed en opgeroepen tot actie. In de praktijk levert dit initiatieven op met een vrij spontaan karakter, meestal zonder veel ideologische diepgang, waarvan het vaak onvoorspelbaar is welke activiteiten ze zullen ontplooiën of hoe aangekondigde activiteiten er uit zullen zien. Een voorbeeld van een dergelijke groep is de 'Proud Boys NLD'. Die kleine groep bestaat uit jonge militante activisten, die in wisselende samenstelling acties ontplooiën die gericht zijn op confrontaties met politieke tegenstanders. Maar vaak blijkt er pas op de dag zelf of een aangekondigde activiteit doorgaat, op welke plaats en wat de opkomst en intenties van de groep zijn.

Een derde gevolg dat zichtbaar lijkt te worden is dat er bij online extreemrechtse gemeenschappen sprake kan zijn van een ander radicaliseringsprofiel dan bij andere extremistische groepen. Er zijn recent enkele voorbeelden bekend geworden³¹ waarbij extreemrechtse online gemeenschappen ontstonden, waar jongeren bij betrokken raakten die elkaar in de meeste gevallen alleen online en anoniem 'kenden'. Binnen dergelijke groepen was een dynamiek zichtbaar, waarbij deelnemende jongeren in zeer korte periodes bijzonder radicale keuzes gingen maken in hun politieke oriëntatie en hun ogenschijnlijke bereidheid om over te gaan tot ernstig of zeer ernstig geweld. We kunnen gezien de snelle en heftige radicalisering in deze dan ook spreken van 'flitsradicalisering'. Wat hier meespeelt is dat deze jongeren, in anonimiteit en onbekendheid met elkaar, de groep bestookten met grove overdrijvingen, stoerdoenerij en leugens, waarbij geweld, geweldgebruik en (vuur)wapenbezit terugkerende thema's waren.

Omdat deze extreme uitingen voor nieuwkomers bij de groep als reëel overkwamen en de norm leken te zijn om mee te kunnen doen, pasten die nieuwkomers zich vaak in zeer korte tijd (enkele dagen) aan aan deze groepsnormen. Op deze wijze werd de drempel tot extremistisch gedachtegoed bij deze jongeren snel verlaagd en leek er een vanzelfsprekende acceptatie van geweld te ontstaan. Daarnaast miste er bij deze nieuwkomers elk besef van de risico's van dergelijk gedrag en uitingen.

De NCTV koppelt deze ontwikkeling aan het ontstaan van een nieuwe generatie extreemrechtse jongeren: 'Bovendien is er een geheel nieuwe generatie opgestaan, die met het internet en communicatie-apps is opgegroeid. Zij zullen niet snel lid worden van een in hun ogen ouderwetse groep, maar komen op kanalen als Telegram, Instagram en Discord in aanraking met rechts-extremistisch gedachtegoed. Juist de geringe aantrekkingskracht van gekende kleine rechts-extremistische groepjes kan ertoe leiden dat online radicaliserende Nederlandse personen onder de radar blijven. Dat kan bijdragen aan de genesis van een sociaal ecosysteem, waar de drempel om gewelddadige acties te bespreken laag is.'³²

Dat alles is een heel verschillend beeld van dat bij klassieke extreemrechtse organisaties, waar aanhangers elkaar in levende lijve tegenkomen. Daar zijn meestal veel meer sociale remmen op dergelijke ontsporingen geïnstitutionaliseerd. Leugens en stoere praat worden dan

³¹ — Zie hiervoor een uitzending van Nieuwsuur van 2-2-2021 ([https://nos.nl/nieuwsuur/artikel/2362778-zo-gaat-het-eraan-toe-in-rechtsextre\[m\]istische-chatgroepen](https://nos.nl/nieuwsuur/artikel/2362778-zo-gaat-het-eraan-toe-in-rechtsextre[m]istische-chatgroepen)) en <https://kafka.nl/ik-ga-haar-met-een-glock-17-vermoorden/>

³² — NCTV (2020) Dreigingsbeeld Terrorisme Nederland 53 oktober 2020. Den Haag : NCTV, p.15. Zie: <https://www.nctv.nl/onderwerpen/dtn/documenten/publicaties/2020/10/15/dreigingsbeeld-terrorisme-nederland-53>

eenvoudigweg doorgeprikt. Maar nog belangrijker: ondoordachte geweldsfantasieën worden binnen dergelijke organisaties meestal niet geaccepteerd, omdat die naast de daders ook de rest van de organisatie in grote problemen kunnen brengen.

Overigens is de toename van het gebruik van internet niet zonder gevolgen gebleven. Er is al enkele jaren sprake van toenemende opsporingsactiviteit van politie en OM op het internet naar zaken als terrorismeondersteuning, dreigen met geweld en persoonlijke bedreigingen van politici en publieke personen. In 2020 is daarnaast door bedrijven als Twitter en Facebook, in reactie op extreemrechts terroristisch geweld en onder invloed van de Black Lives Matter-beweging, een veel strengere positie ingenomen tegen het plaatsen van extreemrechtse, racistische en antisemitische berichten of informatie. Daar hebben veel extreemrechtse organisaties in Nederland nadeel van ondervonden. Er zijn personen gearresteerd en veroordeeld, er werden berichten verwijderd en profielen en pagina's op Twitter en Facebook kregen te maken met blokkades. En in een aantal gevallen werden accounts helemaal opgeheven. Zo raakte Voorpost zijn Facebook-pagina kwijt en verloor Identitair Verzet zijn Twitter-account.

Hierdoor zijn steeds meer extreemrechtse actiegroepen en personen op zoek gegaan naar alternatieve online platformen waar ze (schijnlijk) ongestoord hun content kunnen delen zonder gevaar op blokkades van accounts of vervolging. Sinds 2018 zien we dan ook dat extreemrechtse groepen of personen steeds vaker verdwijnen van grote platformen en actief worden op alternatieve platformen als Telegram, VKontakte, Gab, Minds, Parler, Discord en Bitchute. Het nadeel voor deze groepen is dat ze zo minder zichtbaar worden voor het grote publiek en daaruit voortvloeiend minder

bereik hebben. Daarom blijven deze groepen wel steeds pogen om een account op de grote platforms in stand te houden. We zien echter dat de online aanhang (aantal volgers) van groepen de laatste twee jaren is teruggelopen van vele duizenden tot soms meer dan 10.000 per groep naar enkele honderden tot maximale enkele duizenden. Naast de alternatieve platformen wordt door personen veel meer gebruik gemaakt van gesloten groepen en chats op met name Telegram en WhatsApp. Ook keren sommigen terug naar besloten fora op eigen websites of worden nieuwe eigen sociale media-apps (zoals 'Rechts Online') ontwikkeld, maar deze initiatieven hebben nog geen grote hoeveelheden deelnemers weten de genereren. Tegelijkertijd signaleert de NCTV wel een risico in deze digitale afzondering. 'Bovenal fungeren dergelijke groepen als echokamers, waarbinnen Nederlandse eenlingen geen tegenspraak krijgen en alleen met gelijkgestemden converseren. Het gevaar blijft bestaan dat eenlingen groepjes gaan vormen en dat deze online radicalisering de drempel tot het plegen van een (terroristische) geweldsdaad verlaagt.'³³

Er is, samengevat, dus sprake van een extreemrechts landschap dat qua aantallen actieve aanhangers op een niveau lijkt te zijn gekomen dat lager is dan voor de onrustige periode in 2015/2016. En ook de slechte organisatie en onderlinge verdeeldheid die extreemrechts in Nederland al lange tijd kenmerkt bleven in stand. Daarnaast was zichtbaar dat zich een nieuwe generatie extreemrechtse jongeren online manifesteerde. Die nieuwe generatie had vooral betekenis door de globalisering, waarbij vooral de invloed van extreemrechtse Noord-Amerikanen zich deed gelden. De mogelijkheden van het internet zorgden ook voor meer fluïde organisatievormen, waarbij groepen extreemrechtse personen in wisselende samenstellingen activiteiten ondernamen. Door het fluïde karakter zijn deze

groepen en activiteiten vaak lastig voorspelbaar. Tenslotte zijn er enkele voorbeelden geweest van jongeren die zich op internet verzamelden rond extreemrechtse kanalen en daar in afzondering en anonimiteit het merendeel op relatief jonge leeftijd zeer snel individuele radicaliseringsprocessen doorliepen.

Gevaarzetting³⁴

In een aantal westerse landen is er sprake van toenemende ernstige gewelds dreiging vanuit extreemrechtse hoek. In de 'Global Terrorism Index 2020'³⁵ laat een duidelijke stijging zien van extreemrechtse terroristische incidenten in de Westerse wereld, een ruime verzevenvoudiging van het aantal doden in de laatste vijf jaar, waarvan het grootste deel in de Verenigde Staten. Recente voorbeelden zijn de dodelijke aanslag met een auto op een linkse demonstratie in Charlottesville (augustus 2017, Verenigde Staten), de poging tot moord op een aantal willekeurige migranten (februari 2018, Italië), de aanslag op een synagoge in Pittsburgh met 11 doden (oktober 2018, Verenigde Staten), de massamoord in twee moskeeën met 51 doden (maart 2019, Nieuw-Zeeland), de moord op CDU-politicus Walter Lübcke (juni 2019, Duitsland), de aanval op een moskee in Baerum (augustus 2019, Noorwegen), de aanval op een synagoge in Halle (oktober 2019, Duitsland) en de moord-aanslag op bezoekers van twee shishalounges in Hanau (februari 2020, Duitsland). Verder werden in zowel Duitsland, Frankrijk, Spanje als het Verenigd Koninkrijk meerdere extreemrechtse groepen opgerold met ernstig gewelddadige plannen. Bij verschillende van deze aanslagen werd hardop de vraag gesteld of het scherpe en polariserende woordgebruik van politieke leiders over onderwerpen als migratie, multiculturaliteit en rassen bij hebben gedragen aan het creëren van een voedingsbodem voor dergelijke vormen van politiek geweld.

Deze ontwikkelingen leiden vanzelfsprekend ook tot de vraag of iets dergelijks ook in Nederland waarneembaar of voorstelbaar is. Het antwoord daarop moet genuanceerd zijn. Concrete aanwijzingen voor dergelijke ontwikkelingen zijn er in het geheel niet. En Nederland heeft na de Tweede Wereldoorlog ook veel minder ervaringen met ernstig extreemrechts geweld dan veel van bovengenoemde landen. Ook het extreemrechtse landschap in Nederland verschilt al decennialang in samenstelling, organisatiegraad en slagkracht van extreemrechts in ons omringende landen (Duitsland, België). Daarnaast kenmerkt georganiseerd extreemrechts in Nederland zich grotendeels door de keuze voor geweldloos activisme. Tegelijkertijd moet er wel geconstateerd worden dat er binnen Nederlandse extreemrechtse kringen in beperkte mate sprake is van openlijke sympathie voor gewelddadige en terroristische acties. Zo werden bijvoorbeeld de moordaanslag op de CDU-politicus Lübcke en de massamoord in Christchurch, Nieuw-Zeeland in het openbaar toegejuicht door enkele personen die in het verleden ook al sympathie betuigden voor de massamoord van Anders Breivik. Verder kan de mogelijkheid nooit helemaal worden uitgesloten dat er vanuit extreemrechtse kringen of vanuit extreemrechtse motivatie min of meer spontaan kan worden overgegaan tot ernstige gewelddadige acties, zoals een brandbomaanslag op

33 — NCTV (2021) Dreigingsbeeld Terrorisme Nederland 54 April 2021. Den Haag : NCTV, p. 13. Zie: <https://www.nctv.nl/onderwerpen/dtn/documenten/publicaties/2021/04/14/dreigingsbeeld-terrorisme-nederland-54>

34 — Deze paragraaf is beschouwend en geeft richting aan denken over potentiële gevaren vanuit het extreemrechtse veld in Nederland. Voor een actueel dreigingsbeeld kan het 'Dreigingsbeeld Terrorisme Nederland' (DTN) gebruikt worden, zie: <https://www.nctv.nl/onderwerpen/dtn>

35 — Institute for Economics & Peace (2021) Global Terrorism Index 2020: Measuring the impact of terrorism. Sydney. Zie: <https://www.visionofhumanity.org/wp-content/uploads/2020/11/GTI-2020-web-2.pdf>

een moskee in Enschede in februari 2016 liet zien. De NCTV stelde over de aanslag op de moskee in Enschede: ‘Dergelijke aanslagen zijn in de huidige context van Nederland nog steeds voorstelbaar.’³⁶ Tegelijkertijd constateert hetzelfde rapport ook: ‘er zijn geen concrete aanwijzingen voor groepen of individuen die de intentie of de potentie hebben om grootschalig terroristisch geweld toe te passen.’ Ook de AIVD ziet in het algemeen een beperkte gewelds dreiging vanuit extreemrechts: ‘Hoe wel men over het algemeen niet overgaat tot geweld, acht de AIVD het risico dat (snel radicaliserende) rechts-extremistische eenlingen of kleine groepen naar geweld grijpen, groter dan in het verleden.’³⁷

De afgelopen jaren hebben er in Nederland wel een aantal arrestaties en veroordelingen plaatsgevonden van personen die plannen ontwikkelden of deelden om tot politiek geweld of terroristische acties over te gaan met een extreemrechtse motivatie. In het voorjaar van 2018 werd een betrokkene bij de ‘Anti-Terreur Brigade’ op basis van een ambtsbericht van de AIVD gearresteerd op verdenking van het plannen van een aanslag. In december 2018 werd hij veroordeeld tot een celstraf van drie jaar wegens het plannen van aanslagen tegen moslims, islamitische instellingen en ‘linkse kopstukken’. In de zomer van 2018 werd een andere extreemrechtse activist gearresteerd. Hij had op sociale media gedreigd een aanslag te plegen na de zelfmoord van een Haags PVV-raadslid. Deze tweede verdachte is inmiddels vrijgesproken van deze bedreiging. In 2019 werd een Pegida-aanhanger gearresteerd, samen met twee medeverdachten, wegens verboden wapenbezit. De politie vond bij hem teksten over de ‘omvolkingstheorie’. In mei 2020 werd een man door de Haagse rechtbank veroordeeld wegens het dreigen met een terroristisch misdrijf en het bezit van een semiau-

tomatisch wapen³⁸. Deze man is niet bekend uit rechtsactivistische kringen, maar had zich wel positief uitgelaten over de rechtsterroristische aanslag in Christchurch, Nieuw-Zeeland en verkondigde een soortgelijke actie te willen uitvoeren. De NCTV typeert deze arrestant als volgt: ‘Het gaat hier niet om jonge mannen die mede via internet zijn geradicaliseerd, maar om oudere mannen waarvan de ideologische achtergrond lijkt te stroken met het Duitse begrip Wutbürger: woedende (systeemhatende) burgers die niet zozeer worden gedreven door vastomlijnde rechts-extremistische ideeën, maar zich vanuit een mix van persoonlijke grievingen en psychische problemen al langer opwinden over maatschappelijke ontwikkelingen in de samenleving in het algemeen en de politiek in het bijzonder. Vaak moeten vluchtelingen en moslims het ontgelden, omdat die het ‘eigene’ van de Nederlands samenleving zouden bedreigen.’³⁹ In 2020 volgden verschillende arrestaties van jongemannen die actief waren bij The Base en zich binnen verschillende online gemeenschappen gewelddadig of bedreigend hadden uitgelaten of ideeën hadden gedeeld om tot een aanslag te komen. Die zijn eerder in deze paragraaf al besproken.

Samengevat kan de dreiging van ernstig geweld vanuit extreemrechts als zeer gering worden omschreven, maar wel voorstelbaar. De AIVD

36 — Nationaal Coördinator Terrorismebestrijding en Veiligheid (2018) De golfbewegingen van rechts-extremistisch geweld in West-Europa. Aard, ernst en omvang van de rechts-extremistische gewelds dreiging in West-Europa, inclusief Nederland. Den Haag: NCTV.

37 — AIVD (2018), Rechts-extremisme in Nederland. Een fenomeen in beweging. Den Haag: AIVD.

38 — Rechtbank Den Haag 13-5-2020. ECLI:NL:RBDHA:2020:4230.

39 — Nationaal Coördinator Terrorismebestrijding en Veiligheid (2019) Dreigingsbeeld Terrorisme Nederland 52, juni 2020.

formuleert in haar jaarverslag: ‘Aanslagen in het buitenland lieten zien dat rechts-extremisme kan overgaan in terrorisme. Mede daarom is er reden bezorgd te zijn dat ook in Nederland personen zullen radicaliseren. Dat maakt dat terroristische aanslagen door rechts-extremisten in Nederland op dit moment mogelijk zijn.’⁴⁰

Behalve de dreiging van geweld kan er ook sprake zijn van andere bedreigingen vanuit extremistische - waaronder extreemrechtse - organisaties. Het gaat daarbij om beïnvloeding van het maatschappelijke en politieke debat, waarbij twijfel wordt gezaaid over het functioneren of de noodzaak van de democratische rechtsstaat en mensenrechten. Vooral via internet lijken extreemrechtse personen er steeds vaker in te slagen twijfel te zaaien over de democratische waarden van onze samenleving en op die manier invloed te hebben op het publieke debat. Ook deze ontwikkeling wordt gesignaleerd door de AIVD: ‘de niet-gewelddadige dreiging tegen de democratische rechtsorde die voortkomt uit activiteiten als systematisch haatzaaien, bevolkingsgroepen demoniseren, intimideren of een sfeer van angst creëren. Deze dreiging gaat bijvoorbeeld uit van het ‘intellectuele’, door de alt-rightbeweging geïnspireerde, rechts-extremisme. Het gedachtegoed van alt-rechts, gebaseerd op rassenleer, druist in tegen de principes waar onze democratische rechtsorde op gebaseerd is. Het Nederlandse alt-rechts tracht dit zeer extremistische gedachtegoed tot gemeengoed te maken, bijvoorbeeld door het idee te verspreiden dat er sprake is van een bewust en gestuurd beleid vanuit de huidige machthebbers en media, dat moet leiden tot een ‘omvolking’ en uiteindelijke vernietiging van het blanke ras. Men wil bereiken dat een culturele omwenteling plaatsvindt naar een maatschappij waarin racisme normaal is. Dit om uiteindelijk de weg vrij te maken voor een poli-

tiek bestel dat alleen de grondrechten van de blanke burger waarborgt. ‘Als dergelijk gedachtegoed in de toekomst steeds meer voet aan de grond krijgt in de Nederlandse samenleving en daarmee ook doorsijpelt naar het openbaar bestuur, is dat een bedreiging voor de Nederlandse democratische rechtsorde.’⁴¹

Behalve het verspreiden van haat, is ook het verspreiden van zogenaamd ‘fake news’, een recente ontwikkeling. Daarbij is de inzet van onwaarheden zelf niet nieuw. Extremistische groepen maken sinds jaar en dag gebruik van selectieve waarheden, complotten, propaganda en leugens om het eigen gelijk te onderbouwen. Maar in het huidige tijdsgewricht is deze inzet aan verandering onderhevig. Ten eerste door de snelheid en impact die dergelijke misinformatie kan hebben door het gebruik van internet en sociale media. Ten tweede omdat er naast het opzettelijk gebruik van deze desinformatie tegelijkertijd door extremisten systematisch twijfel wordt gezaaid aan het waarheidsgehalte van klassieke media. Zo wordt in Nederland onder extreemrechtse, maar ook onder rechts-populistische groepen het waarheidsgehalte van reguliere kranten en omroepen regelmatig in twijfel getrokken. Ten derde omdat het gebruik van ‘fake news’ niet alleen meer is voorbehouden aan kleine groepen extremisten, maar ook ingezet wordt door partijen die veel meer maatschappelijke invloed hebben. In Nederland worden in kringen van Forum voor Democratie bijvoorbeeld complottheorieën over migratie, opwarming van de aarde, het ontstaan van de Europese

40 — AIVD (2021) Jaarverslag 2020. Den Haag: Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, p.4. Zie: <https://www.aivd.nl/documenten/jaarverslagen/2021/04/29/aivd-jaarverslag-2020>

41 — AIVD (2018), Rechts-extremisme in Nederland. Een fenomeen in beweging. Den Haag: AIVD.

Unie en de problematiek rond het Coronavirus verspreid. Dit speelde bijvoorbeeld een rol bij debatten en acties rond het pact van Marrakesh, tijdens debatten over migratie en vluchtelingen, discussies over klimaatverandering en recent rond maatregelen tegen het Coronavirus.

Tenslotte is er recent een nieuwe dreiging waarneembaar, van buitenlandse beïnvloeding door overheden, waarbij gebruik lijkt te worden gemaakt van extreemrechtse groepen. Deze dreiging hangt deels samen met de bovengeschetste dreiging die uitgaat van de beïnvloeding van het publieke debat. Sinds enige tijd is zichtbaar dat er vanuit extreemrechtse kring interesse is om kennis te nemen van boodschappen van buitenlandse mogendheden, zelf bij te dragen aan beeldvorming door buitenlandse mogendheden of boodschappen van buitenlandse mogendheden actief te verspreiden. Zo zijn er bijvoorbeeld verschillende extreemrechtse personen aanwezig op bijeenkomsten waar het Russische narratief over het neerschieten van de MH-17 werd verteld. In oktober 2019 werd bijvoorbeeld in het Haagse Nieuwspoort een documentaire vertoond, waarin werd ontkend dat de MH-17 was neergeschoten door een raket. Deze bijeenkomst was opgezet door pro-Russische activisten en werd bezocht door verschillende extreemrechtse activisten. Die extreemrechtse personen berichtten vervolgens via hun eigen kanalen weer over deze bijeenkomst en documentaire. Een ander voorbeeld is het inzetten van bekende extreemrechtse Nederlanders door de Engelstalige Russische staatszender 'Russia Today', die in Nederland via internet en satelliet te bekijken is. Zij werden in gesprekken en interviews gevraagd om hun (negatieve) ideeën of commentaar over ontwikkelingen in de Nederlandse samenleving te geven.

Weer een ander voorbeeld betrof het bezoek in 2015 van een extreemrechtse Nederlandse activist aan Syrië, om een bijeenkomst bij te wonen⁴². Deze activist liet in dezelfde periode via publicaties en demonstraties een sterk pro-Assad-geluid horen.

Samengevat is er naast een kleine geweldsdreiging, sprake van een potentiële bedreiging van democratische rechtsstaat op basis van het verspreiden van antidemocratische ideeën, 'fake news' en het overnemen van propaganda van buitenlandse autoritaire regimes.

42 — Kafka (2015). Extreemrechtse Syriëgangsters. Zie: <https://kafka.nl/extreemrechtse-syriegangsters/>. Ook uit andere landen hebben rechtsextremisten bezoeken gebracht aan het Assad-regime, onder andere vertegenwoordigers van de Griekse Gouden Dageraad en van het Belgische Vlaams Belang.

Overzicht hedendaagse extreem- rechtse formaties

In deze paragraaf volgt een alfabetisch overzicht van klassieke extreemrechtse organisaties die in de afgelopen 24 maanden (in de periode april 2019-april 2021) actief zijn geweest of zich op een andere manier in de publieke aandacht hebben bevonden. Het gaat in dit overzicht om extreemrechtse formaties die actief zijn geweest in het publieke domein. Naast deze formaties zijn er in deze periode ook veel extreemrechtse initiatieven en activiteiten ontplooid op internet. Het ging hier om initiatieven die geen reële betekenis in de wereld buiten het internet hebben gekregen. Dergelijke initiatieven zijn niet opgenomen in de factsheet.

In grote lijnen is er tussen de verschillende formaties een ideologische scheidslijn zichtbaar die maakt dat ze in twee categorieën zijn in te delen:

'Identitaire formaties' streven naar een ideaal van een homogeen Nederlands volk binnen het gebied waar dit volk historisch gezien is gevestigd. Het onderscheid tussen het 'eigene' en het 'vreemde' spitst zich bij deze groepen toe op het Nederlands taalgebied en de cultureel-etnische eigenheid van het daar levende Nederlandse volk. Dat komt tot uiting in het afwijzen van externe invloeden of bedreigingen ten aanzien van dat Nederlandse volk. Primair gaat dat om 'vreemde' invloeden door immigratie. Maar identitaire formaties stellen zich bijvoorbeeld ook teweer tegen 'bedreigingen' als de invloed van Engelse leenwoorden of de aanwezigheid van 'cultuurvreemde' buitenlandse multinationals in Nederland. Ook andere veronderstelde bedreigingen van die homogene Nederlandse identiteit, zoals pedofilie, drugs of het aanpassen van het uiterlijk

van Zwarte Piet zijn reden tot actie door deze groepen. Verder bestaat de uitgesproken wens het veronderstelde homogene Nederlands taalgebied, bestaand uit Nederland, Vlaanderen en Noord-Frankrijk, samen te voegen in een nieuw land, Dietsland, en voelt men zich om dezelfde redenen sterk verwant met de blanke Afrikaners in Zuid-Afrika.

'Neonazistische formaties' onderscheiden zich van identitaire formaties primair doordat zij het 'eigene' en het 'vreemde' definiëren vanuit biologisch-racistische kenmerken: Het blanke ras is biologisch superieur aan andere rassen, waaronder het joodse. Daarnaast oriënteren zij zich, anders dan identitaire formaties, vooral op 'Germaanse broedervolken' en minder op het Nederlands taalgebied. Tenslotte streven zij veelal naar een herstel van een Groot-Germaans Rijk, in de traditie van het Derde Rijk uit de periode 1933-1945.

Per organisatie wordt aangegeven:

- Welke naam/namen wordt/worden gebruikt;
- Wat de ideologische oriëntatie is;
- Omvang en korte karakterschets van de actieve aanhang;
- In welke regio's de organisatie voornamelijk actief is;
- Schets van Activiteiten in de afgelopen jaren;
- Betrokkenheid bij geweld en incidenten en eventuele daarmee samenhangende dreiging.

A

B

ARYAN STRIKE FORCE

Zie lemma 'Zuidwest Rascals'.

BLINDFOLDED/FLATLANDER

Blindfolded is een voormalige neonazistische rockband uit Winschoten. De band was onderdeel van het internationale nazistische muziekn netwerk Crew38. In 2017 verscheen een cd met onder andere muziek van Blindfolded om financiën te genereren voor Crew38. Eind 2017 is Blindfolded uit elkaar gevallen.

Na het uiteenvallen van Blindfolded is de gitarist van de band als soloartiest verder gegaan onder de namen 'StuG' en 'Flatlander'. Binnen de neonazistische muziekscene kan 'Flatlander' inmiddels op nationale en internationale belangstelling rekenen. Hij treedt met enige regelmaat op bij verschillende extreemrechtse muziekfestivals binnen Europa. Zo speelde hij in februari 2020 op een 'Day of Honour'-manifestatie van Blood & Honour in Hongarije. In Nederland speelde Flatlander in 2019 op een Voorpost-bijeenkomst. Een online concert tijdens de Coronacrisis in het voorjaar van 2020 werd virtueel bijgewoond door ongeveer tweehonderd kijkers.

Naast zijn muzikale activiteiten blijft 'Flatlander' ook actief bij andere neonazistische activiteiten. Hij oriënteert zich daarbij voornamelijk op Duitsland, maar is af en toe ook nog bij Nederlandse acties aanwezig. Zo ook bij de verstoring van een protest tegen Zwarte Piet in Venlo in november 2020. Daarnaast heeft hij in 2021 de extreemrechtse kledinglijn 'Batavica' op de markt gebracht. Zie ook bij de lemma's Crew38 en KNNL.

BLOOD & HONOUR NEDERLAND

Naam

Blood & Honour is in de jaren tachtig van de vorige eeuw in Engeland ontstaan als een organisatie van en voor neonazistische skinheads. De naam is een vertaling van het nationaalsozialistische 'Blut und Ehre', een leuze die onder andere door

de Hitlerjugend werd gebruikt. Verder wordt Blood & Honour soms in cijfercode geschreven '28' of '28 Nederland', waarbij de 2 en de 8 staande voor de tweede en de achtste letter van het alfabet, de B en de H.

Blood & Honour is in vele westerse landen actief en opgedeeld in verschillende 'divisies'.

Ideologie

Blood & Honour oriënteert zich sterk op het historisch nationaalsocialisme. Maar meer dan deze politieke ideologie is de skinheadsubcultuur ⁴³ belangrijk binnen deze beweging. Dit uit zich vooral in de vele subculturele elementen binnen de organisatie: uniforme kledingstijl, uniforme haarstijl, voorliefde voor skinheadmuziek en een skinhead 'way of life'.

Aanhang

Aanhangers van Blood & Honour worden eerst 'supporter' en kunnen, wanneer ze zich hebben bewezen, volwaardig lid worden. Supporters en leden zijn herkenbaar aan shirts met het logo van de organisatie met al of niet 'support' erbij vermeld.

De aanhang van Blood & Honour Nederland is de afgelopen jaren gedecimeerd. Voor een deel zijn aanhangers afgehaakt en niet meer actief binnen het extreemrechtse circuit. Daarnaast zijn er enkele afsplitsingen geweest van regionale divisies. Het grotendeels verdwijnen van de skinhead-cultuur in Nederland heeft bijgedragen aan het gebrek aan nieuwe aanwas. De huidige actieve aanhang van Blood & Honour in Nederland moet op ongeveer tien personen worden geschat. Zij manifesteren zich zelden binnen Nederland, maar zijn regelmatig zichtbaar tijdens bezoeken aan neonazidemonstraties in Duitsland. Enkele leden deden in november 2020 mee aan een protest tegen 'Kick Out zwarte Piet' in Venlo.

Regio's

De aanhang van Blood & Honour is niet aan een specifieke regio gebonden.

Activiteiten

De kleine groep activisten van Blood & Honour was de afgelopen jaren voornamelijk politiek actief in het buitenland. Zo werden door Blood & Honour-activisten met enige regelmaat nazidemonstraties in Duitsland bezocht. In 2018 werd mini-

43 — 'Skinheads' ontstonden als jeugdstijl in de jaren '60. Eind jaren '70 was er sprake van een opleving, waarbij een deel van de skinheads zich ging oriënteren op rechtsextremistisch gedachtegoed en zich aansloten bij neonazistische groeperingen. Deze ontwikkeling was zichtbaar in veel westerse landen, waaronder Nederland. In de loop der jaren zijn skinheads met een extreemrechts gedachtegoed de beeldvorming over deze jeugdstijl gaan bepalen, maar vormden tegelijkertijd ook een groot en zichtbaar deel van die subcultuur. Inmiddels is de skinheadsubcultuur zo goed als verdwenen en binnen extreemrechtse kringen ook maar zeer beperkt aanwezig.

maal vier keer meegedaan aan Duitse neonazidemonstraties, in 2019 minimaal drie keer en in 2020 één keer, een extreem-rechtse herdenkingsmars van het geallieerde bombardement op Dresden.

Risico's

De aanhang van Blood & Honour is gewelddadig, maar door de zeer beperkte aanhang is het daaraan verbonden risico klein.

CASUALS UNITED NEDERLAND

Zie lemma 'Proud Boys NLD'.

CREW38

'Crew38' is onderdeel van een internationaal verband van zogenaamde 'Hammerskins'. Dit gaat om extreemrechtse skinheads die zich voornamelijk bezighouden met het maken en verspreiden van neonazistische rockmuziek. Crew38 is bedoeld als voorportaal voor aspirant-leden van de eigenlijke hoofdorganisatie voor Hammerskins, 'Hammerskin Nation' of 'HSN'. Zie verder bij het lemma 'Hammerskins'.

ERKENBRAND

Naam

Studiegenootschap Erkenbrand treedt sinds augustus 2016 in de openbaarheid. 'Erkenbrand' is een romanfiguur, een strijder, uit de 'In de ban van de Ring'-reeks van J.R.R. Tolkien. Daarnaast betekent 'Erkenbrand' ook zoveel als 'vlammend zwaard', een symbool dat ook terugkeert in het logo. Erkenbrand wil hiermee een intellectuele strijd aan gaan door een 'zuiverend licht' te laten schijnen, in een 'wereld vol leugens'.

Ideologie

Erkenbrand verspreidt ideeën die afkomstig zijn van de Amerikaanse Alt-Right-beweging in Nederland en Europa. Binnen die Alt-Right-beweging⁴⁴ bestaat echter een breed scala

aan ideeën, waaruit Erkenbrand bepaalde delen overneemt. Enerzijds draagt Erkenbrand - voor Europese begrippen - extreem racistische en antisemitische ideeën uit, die rechtstreeks afkomstig zijn van de Amerikaanse Alt-Right-beweging. Daarbij worden allerhande biologisch geïnspireerde theorieën verspreid over de demografische ondergang van het blanke ras. Anderzijds worden ook conservatief-culturele ideeën aangehangen over de rol van de vrouw, homoseksualiteit en het belang van etnisch-culturele wortels. Immigratie, rasvermenging, feminisme en homoseksualiteit worden door Erkenbrand als belangrijkste oorzaken gezien van de 'demografische ramp', de 'omvolking' die momenteel plaats zou vinden. Daarnaast wordt er ook nadrukkelijk gekeken naar autoritaire elementen uit het oorspronkelijke Italiaanse fascisme. Verder is Erkenbrand openlijk antisemitisch en verspreid ze verschillende antisemitische beweringen en complotten via haar sociale mediakanalen. In de eerste jaren van het bestaan van Erkenbrand was antisemitisme minder prominent aanwezig. De cynische gedachte daarachter was dat het 'Joodse probleem' in Europa door het geringe aantal overlevende Joden niet zo groot was, als andere problemen. Maar dat de Verenigde Staten wel degelijk een groot 'Joods probleem' kennen. Inmiddels is die gedachte kennelijk losgelaten en wordt er met regelmaat antisemitische propaganda verspreid.

Verschillende actieve leden van Erkenbrand typeren zichzelf als nationaalsocialist, nazi of fascist. Er wordt openlijk gepleit voor autoritaire en antidemocratische bestuursvormen om de gesignaleerde problemen op te lossen en uiteindelijk tot een blanke 'etno-staat' te komen.

Tenslotte kenmerken de denkbelden van Erkenbrand zich door een negatieve, vaak apocalyptische, toekomstvisie. De rampen die op de westerse samenleving afkomen, zullen volgens Erkenbrand leiden tot strijd en oorlog. En in dat onontkoombare gevecht zal het blanke ras volgens Erkenbrand alleen kunnen overleven als het daartoe voldoende getraind is. Om die reden, maar ook vanwege het belang dat Erkenbrand hecht aan de 'biologische rol' van de man, wordt er aandacht besteed aan kracht- en vechtsport. Daarnaast is er binnen de organisatie in het verleden af en toe sprake geweest van een wens tot wapenbezit en bezit van wapenvergunningen. Dit stelsel aan ideeën is te typeren als bijzonder vijandig

44 — Een uitgebreid publicatie over de ideeën en praktijken van de internationale Alt Right-gemeenschap werd gepubliceerd door Britse organisatie 'Hope Not Hate'. Deze publicatie was het resultaat van grondig onderzoek én een langdurige undercoveroperatie in deze gemeenschap. De publicatie is te vinden op: <https://alternativeright.hopenothate.com/>

tegenover de uitgangspunten van de Nederlandse democratische rechtsstaat.

Aanhang

Sinds haar ontstaan in 2016 fluctueren de aantallen organisatoren en aanhangers van Erkenbrand. Opvallend is dat binnen Erkenbrand een flink aantal activisten hoogopgeleid is. Dat is een situatie die zich in Nederland al enkele decennia niet heeft voorgedaan.

Bij een eerste groter congres in Rotterdam in 2016 waren rond de honderd aanwezig. Bij een tweede groot congres, in oktober 2017 waren ruim tweehonderd aanwezig. Een derde congres, eind 2018, ontving - volgens opgave van Erkenbrand zelf - ongeveer 150 bezoekers. Bij twee bijeenkomsten in 2019 waar Erkenbrand over berichtte waren - volgens eigen opgave - zeventig en honderd aanwezig.

De afname in actieve aanhang - van ruim tweehonderd naar honderd bezoekers in twee jaar tijd - werd door Erkenbrand in verband gebracht met maatschappelijke en overheidsrepressie van de groep. Er was in de tussentijd veel negatieve berichtgeving over Erkenbrand in de media gekomen en volgens Erkenbrand heeft dat invloed gehad op de aanhang van de organisatie⁴⁵. Een effect, dat tot op dit moment zichtbaar is, is dat Erkenbrand zich vrijwel helemaal onzichtbaar heeft gemaakt voor de buitenwereld. Er wordt in anonimiteit op de eigen digitale kanalen gepubliceerd, zonder dat het zichtbaar is welke personen achter Erkenbrand zitten of hoeveel mensen Erkenbrand voor haar bijeenkomsten weet te interesseren. Over de actuele omvang van de Erkenbrand-aanhang kunnen om die reden dan ook geen uitspraken worden gedaan, maar er kan aangenomen worden dat die eerder af- dan toe is genomen.

Erkenbrand heeft goede contacten met extreemrechtse activisten uit andere landen, waaronder diverse Europese landen en de Verenigde Staten. Erkenbrand blijkt in staat om belangrijke sprekers uit het internationale extreemrechtse circuit voor haar bijeenkomsten te interesseren. Bij de jaarlijkse conferentie van Erkenbrand in november 2019 waren sprekers afkomstig uit Duitsland, België, Engeland en de Verenigde Staten. Zelf reizen Erkenbrand-aanhangers ook met enige regelmaat naar bijeenkomsten in het buitenland van gelijkgestemde organisaties. In 2019, 2020 en 2021 bezochten

45 —In twee grote artikelen werd in het najaar van 2017 uitgebreid bericht over de racistische, antisemitische en gewelddadige ideeën van Erkenbrand: Onderzoeksgroep Kafka (2017) Erkenbrand, alt-right in Nederland. <https://kafka.nl/erkenbrand-alt-right-in-nederland/> (19.4.2018). Bahara, H. & Kranenberg, A. (2017) Alt-right in Nederland: Hoe Erkenbrand zich opmaakt voor de strijd om een blanke natie. In: De Volkskrant 19-11-2017.

Erkenbrand-aanhangers Duitsland en Zweden. Recent plaatste Erkenbrand ook interviews met kopstukken van Duitse en Engelse extreemrechtse netwerken op haar website.

Regio's

Bijeenkomsten van Erkenbrand vinden in verschillende delen van Nederland plaats, de organisatie is niet regiogebonden. Erkenbrand kent wel een actieve afdeling Noord-Nederland, die zich vooral lijkt te richten op de provincies Groningen en Drenthe.

Activiteiten

Erkenbrand richt zich primair op het verspreiden van ideeën. Vanaf de oprichting in 2016 gebeurt dit digitaal (via website en sociale media) en middels bijeenkomsten. Elk jaar vinden er verschillende kleine bijeenkomsten plaats en een jaarlijkse congres met internationale sprekers. In oktober 2017 vond er een tweede grote conferentie van Erkenbrand plaats, met als motto 'Naar een nieuwe gouden eeuw'. De ruim tweehonderd aanwezigen hoorden sprekers uit de Verenigde Staten, het Verenigd Koninkrijk, Frankrijk en België praten over de ondergang van de Westerse samenleving en het blanke ras. In het najaar van 2018 was er wederom een groter congres, al werd dit door minder mensen bezocht en was er ook minder interesse van internationale gasten. In 2019 hebben er drie grotere bijeenkomsten plaatsgevonden. Een 'Noords Festijn', dat vooral om gezelligheid en sportieve activiteiten draaide. Erkenbrand stelt zelf dat daar ruim zestig personen aanwezig waren. Verder een familiedag met zeventig deelnemers in Noord-Nederland. En tenslotte het jaarlijkse congres met rond de honderd deelnemers.

Risico's

Er zijn geen gegevens bekend die reden geven om Erkenbrand als risico voor de openbare orde te bestempelen. De organisatie houdt zich immers primair bezig met het verspreiden van ideeën en niet met het organiseren van (straat)acties of demonstraties. Wel is in mediaberichtgeving gesteld dat er binnen Erkenbrand sprake zou zijn van een wens tot wapenbezit en wordt binnen Erkenbrand veel belang gehecht aan vechtsporttraining. Dat is bedoeld voor de door Erkenbrand-aanhangers in de toekomst verwachte rassenstrijd.

Maar wapenbezit en vechtsporttraining brengen vanzelfsprekend ook risico's met zich mee in het huidige tijdsgewricht.

Daarnaast signaleert de AIVD in een rapportage uit 2018 een andere bedreiging: '(...) de niet-gewelddadige dreiging tegen de democratische rechtsorde vanuit bijvoorbeeld het 'intellectuele', door de alt-rightbeweging geïnspireerde, rechts-extremisme. Dit Nederlandse alt-rechts heeft als doel zeer extremistisch gedachtegoed, gebaseerd op rassenleer, gemeengoed te maken, zodat deze ideeën uiteindelijk zowel in de samenleving als in het openbaar bestuur geaccepteerd worden'.

F G

FLATLANDER

Zie bij lemma 'Blindfolded'.

GEUZENBOND

Naam

De Geuzenbond is een jongerenorganisatie (17-27 jaar) die in 2018 is opgericht. De naam verwijst naar de Geuzen, symbool van de historische strijd tussen de Nederlanden en het Spaanse Rijk.

Ideologie

De Geuzenbond is te typeren als identitaire organisatie met een sterke nadruk op de Nederlandse geschiedenis en cultuur. De Geuzenbond ziet Nederland als thuisland voor het Nederlandse volk en verzet zich tegen immigratie. Verder pleit de bond voor eenwording van het Nederlands taalgebied (Nederland en Vlaanderen) en voor solidariteit met de blanke Afrikaners in Zuid-Afrika.

Aanhang

Op activiteiten van de Geuzenbond komen doorgaans enkele personen samen, de actieve aanhang kan op rond de tien personen worden geschat.

Regio's

De Geuzenbond is opgericht in midden-Limburg. Inmiddels heeft de Geuzenbond afdelingen in Holland, Brabant (inclusief Vlaams Brabant) en Overijssel.

Activiteiten

Sinds de oprichting verspreiden Geuzenbond-aanhangers stickers die de boodschap van de organisatie uitdragen. Verder organiseert de Geuzenbond regelmatig uitstapjes en wandelingen voor de eigen aanhang.

In februari 2020 protesteerde aanhangers van de Geuzenbond bij de Universiteit Twente tegen het gebruik van Engels als voertaal. In het voorjaar van 2020 ontstond in Nederland een discussie over de aanwezigheid van standbeelden van personen die betrokken waren bij gewelddadigheden in de voormalige Nederlandse koloniën. De Geuzenbond reageerde daarop door bij enkele van deze bediscussieerde standbeelden bloemen neer te leggen. In oktober 2020 beplakte activisten van de Geuzenbond een bibliotheek in Breda uit protest tegen het verwijderen van kinderboeken met een zwartepietfiguur.

Sinds 2019 geeft de Geuzenbond een eigen blad uit, 'De Stormlamp'.

Risico's

Er zijn geen gegevens bekend die reden geven om de Geuzenbond als risico te bestempelen.

H

HAMMERSKINS

Naam

Hammerskins zijn extreemrechtse skinheads die zich voornamelijk bezighouden met het maken en verspreiden van neonazistische rockmuziek. Het logo van deze organisatie bestaat uit twee gekruiste hamers en een tandrad. De internationale hoofdorganisatie voor Hammerskins heet 'Hammerskin Nation' of 'HSN'.

'Crew38' is onderdeel van een internationaal verband van zogenaamde 'Hammerskins', bedoeld als voorportaal voor aspirant-leden van de eigenlijke hoofdorganisatie. De 38 staat voor de derde en achtste letter van het alfabet, CH,

die uitgelegd kunnen worden als ‘Confederate Hammerskins’ of ‘Crossed Hammers’. Crew38 wordt ook wel als ‘383’ geschreven of ‘838’ (‘Hail the Crossed Hammers’), waarbij de cijfers verwijzen naar de positie van letters in het alfabet.

Aanhang

In de jaren negentig was er een redelijk grote groep Hammerskins actief in Nederland, waar inmiddels nauwelijks meer iets van over is. Sinds 2016 zijn enkele bandleden en aanhangers van de Oost-Groningse band ‘Blindfolded’ betrokken bij het Hammerskin-netwerk. De band Blindfolded is inmiddels opgeheven, maar enkele voormalige bandleden (waaronder ‘Flatlander’) zijn nog steeds betrokken bij het Hammerskin-netwerk.

Regio’s

De actieve Nederlandse Hammerskins komen uit het Gronings-Duitse grensgebied.

Activiteiten

Naast enkele optredens van de band ‘Blindfolded’ op Crew38-festivals in het buitenland (zie daarvoor bij het lemma van Blindfolded) was er in 2016 een herdenking van in de Tweede Wereldoorlog omgekomen Duitse soldaten op de militaire begraafplaats Ysselsteyn, waar ook een delegatie van Crew38 aan deelnam.

Meer recent trad een voormalig Blindfolded-lid onder de naam ‘Flatlander’ op. Zie daarvoor het lemma ‘Blindfolded/Flatlander’.

Risico’s

Er zijn geen recente initiatieven van Hammerskins in Nederland bekend die een veiligheidsrisico inhouden. Ze lijken zich alleen met het maken en verspreiden van nazistische muziek bezig te houden.

IDENTITAIR NEDERLAND

Naam

In 2018 is Identitair Nederland opgericht door enkele personen die daarvoor tot de organisatoren van Erkenbrand

behoorden. De naam verwijst naar de wens om Nederland weer te vormen op basis van de ‘Nederlandse identiteit’. Daarnaast rekent Identitair Nederland zichzelf tot de internationale identitaire beweging, maar is niet betrokken bij verschillende Europese groepen met vergelijkbare namen, zoals Identitair Verzet. Identitair Nederland wil bijdragen aan studie en debat, maar daarnaast directe en indirecte invloed wil hebben op de Nederlandse politiek.

Ideologie

Identitair Nederland brengt een wereldbeeld naar voren, zoals dat in identitaire kringen tegenwoordig gebruikelijk is: Er is sprake van een mondiale en Nederlandse elite die samenlevingen te gronde richt door het eigen identitaire karakter van die samenlevingen, en daarmee de onderlinge samenhang, af te breken. Dat gebeurt vooral door het toestaan of organiseren van migratie, door extreemrechts ‘omvolking’ genoemd. Als antwoord daarop moet de samenleving weer worden vormgegeven volgens de oorspronkelijke volksidentiteit en moeten zaken die daar niet mee sporen verwijderd worden. Dat geldt primair voor immigranten en volksvreemde cultuurverschijnselen, zoals de islam, zodat er een etnisch homogeen Nederlands volk ontstaat. Daartoe wil Identitair Nederland ook dat Nederland en Vlaanderen herenigd worden. Opvallend is dat Identitair Nederland niet het scherpe antisemitisme van Erkenbrand deelt, terwijl de oprichters en huidige leiding allemaal uit Erkenbrand afkomstig zijn en in het verleden wel degelijk dergelijke denkbeelden ventileerden. In een artikel op de website keerde Identitair Nederland zich expliciet tegen het nationaalsocialisme.⁴⁶ In een online interview met een extreemrechtse Amerikaan gaat de leider van Identitair Nederland nader in op deze ideeën.⁴⁷ Hij zet de organisatie af tegen de PVV en Forum voor Democratie, die hij als ‘liberal’ betitelt en tegenstander van etnonationalisme. Hij noemt Identitair Nederland anti-‘liberal’ en voorstander van etnonationalisme en het onderscheid maken tussen verschillende rassen.

Aanhang

Er is weinig te zeggen over de aanhang van Identitair Nederland. Op een bijeenkomst in de zomer van 2018 kwamen ongeveer vijftig personen af. De leiding van Identitair Nederland bestaat uit drie personen.

46 — [http://www.idnl.org/opinie-kort/tegen-nationaalsocialisme/\(12-9-2020\)](http://www.idnl.org/opinie-kort/tegen-nationaalsocialisme/(12-9-2020)).

47 — [https://www.amren.com/podcasts/2020/10/an-identitarian-party-for-holland/\(22.1.2021\)](https://www.amren.com/podcasts/2020/10/an-identitarian-party-for-holland/(22.1.2021)).

Regio's

De leiding van Identitair Nederland is afkomstig uit de Randstad.

Activiteiten

Identitair Nederland organiseerde in juni 2018 een eerste bijeenkomst met enkele lezingen. In februari 2019 werd een bijeenkomst georganiseerd, waar geprobeerd werd om aanhangers te vinden die bereid zijn politiek actief te worden, als volksvertegenwoordiger of als ondersteuning van volksvertegenwoordigers. De organisatie ziet deze bijeenkomst zelf als een startpunt om de organisatie te gaan opbouwen. In april 2020 werd een 'echt nationalistische partij' opgericht en werd de ambitie uitgesproken om deel te gaan nemen aan de Kamerverkiezingen in 2021. Begin 2021 besluit de organisatie af te zien van verkiezingsdeelname. Als reden noemt de partij dat de onderdrukking en tegenwerking zo groot zijn dat deelname niet mogelijk is. Waarschijnlijker is dat een aantal conflicten en afsplitsingen in de periode voorafgaande aan deze beslissing de reden zijn. In ieder geval is een prominent lid van Identitair Nederland inmiddels verkiesbaar voor de partij 'Wij Zijn Nederland'.

Risico's

Er gaat geen risico voor de openbare orde uit van Identitair Nederland.

IDENTITAIR VERZET

Naam

Identitair Verzet is een actiegroep die eind 2012 werd opgericht, als afsplitsing van de actiegroep Voorpost. Identitair Verzet heeft ook enige tijd geopereerd (in de periode 2014-2015) onder de gelegenheidsnaam 'Pro Patria'. In januari 2018 heeft Identitair Verzet een stichting opgericht. Eerder had de organisatie aangegeven om een formele organisatie op te zullen richten met het doel om in de toekomst aan verkiezingen deel te gaan nemen.

Ideologie

Identitair Verzet is een actieorganisatie die als identitair is te

typeren en kent een ideologie en actieagenda die zich richten op de belangen van een etnisch homogeen Nederlands volk. Identitair Verzet sluit aan bij identieke groepen in andere West-Europese landen die de afgelopen jaren zijn ontstaan, zoals Génération Identitaire in Frankrijk en de Identitäre Bewegung in Duitsland en Oostenrijk. Al deze groepen delen in grote lijnen eenzelfde ideologie, een streven naar geografisch gescheiden etnisch homogene volkeren in Europa, en richten zich daarbij vooral op jongeren. De organisaties delen eenzelfde beeldmerk (een gele cirkel met een omgekeerde V, afgeleid van het klassieke Spartaanse schild dat de Spartanen beschermde tegen de Perzische horden).

Aanhang

De kern van Identitair Verzet bestaat uit ongeveer tien tot vijftien personen, van wie een deel al langere tijd meeloopt in tal van extreemrechtse groeperingen. In de periode waarin er sprake was van fel protest tegen de komst van vluchtelingen (herfst 2015-voorjaar 2016) wist Identitair Verzet een groep jonge nieuwe aanhangers te werven. Inmiddels heeft het grootste deel van deze nieuwe aanhang de organisatie weer verlaten. Het blijkt lastig voor Identitair Verzet om nieuwe leden voor een langere tijd aan de organisatie te binden. Recent is Identitair Verzet een aantal belangrijke socialemediakanalen kwijt geraakt (Facebook, Twitter) vanwege de extremistische inhoud die daar verspreid werd. De organisatie heeft daardoor moeite om aanhang en potentieel geïnteresseerden te bereiken.

Regio's

Het kader en de aanhang van Identitair Verzet concentreert zich in Zuid-Holland, maar de organisatie heeft ook in andere regio's activisten. Vooral in de regio Limburg/Zuidoost-Brabant wonen enkele activisten die met enige regelmaat actie ondernemen.

Identitair Verzet gaat verder af en toe banden aan met lokale actiegroepen. In het voorjaar van 2018 ondersteunde Identitair Verzet acties van een lokale protestgroep in Katwijk, die actie voerde tegen de lokale politiek. Verder functioneert de actiegroep 'Nijmegen Rechtsaf' sinds het voorjaar van 2017 als lokale afdeling van Identitair Verzet. In Leiden wordt samengewerkt met de lokale actiegroep 'Leiden Staat Op'.

Activiteiten

De acties van Identitair Verzet kenmerken zich veelal door verrassing en provocatie, waarbij gezocht wordt naar actie-vormen die uitgevoerd kunnen worden door kleine groepjes activisten, maar wel kunnen rekenen op veel publieke aandacht. Dat wordt bijvoorbeeld geprobeerd door gebouwen te bezetten. Zo bezette Identitair Verzet in de afgelopen jaren de daken van bijvoorbeeld moskeeën en geplande vluchtelingen-opvanglocaties. In maart 2020 bezetten enkele activisten van Identitair Verzet bijvoorbeeld een AZC in aanbouw in Maastricht. Maar ook op andere manieren wordt er actie gevoerd tegen dergelijke gebouwen. In november 2018 sloot een lokale afdeling van Identitair Verzet de toegang van een moskee in Geleen met een kettingslot af. In oktober 2018 werden twee vlaggen bij de Turkse Yesil Moskee in Roosendaal gestolen door een activist van Identitair Verzet⁴⁸. Eind 2020 hingen activisten van Identitair Verzet een spandoek aan de omheining van een locatie voor een toekomstige vluchtelingenopvang en werden in de omgeving protestborden en posters bevestigd. In januari 2021 was het onrustig in Montfoort nadat een statushouder een meisje had neergestoken. Identitair Verzet sloot zich aan bij een protestbijeenkomst en plakte propaganda in Montfoort.

Identitair Verzet gebruikt naast de verrassing ook de provocatie als actiemiddel. Zo wordt geprobeerd om met, meestal kleine, prikkelende acties tegenstanders te provoceren en op deze manier in een slecht daglicht te stellen. Vanaf 2016 zijn aanhangers van Identitair Verzet bijvoorbeeld actief rond verschillende Sinterklaasintochten. Zij zoeken tijdens deze intochten de confrontatie met tegenstanders van Zwarte Piet, in woord en een enkele keer ook fysiek. Een ander voorbeeld van provocatieve aanpak speelde in het voorjaar van 2018, toen Identitair Verzet actie voerde rond een aantal kraakpanden in Amsterdam, waar een groep uitgeprocedeerde asielzoekers verbleef. Er werd een woning gehuurd in dezelfde straat om te protesteren tegen de kraakpanden. Deze woning werd vervolgens met fors geweld aangevallen en vernield door extreem-linkse activisten. In oktober 2018 wilde Identitair Verzet een demonstratie door de Haagse Schilderswijk houden, gericht tegen een salafistische moskee. Vier jaar eerder organiseerde Identitair Verzet (onder de naam pro Patria) een demonstratie in diezelfde wijk, wat tot grote ongeregeldheden leidde.

48 — Tijdens de strafzaak tegen deze activist betuigde hij spijt en verklaarde geen lid meer te zijn van Identitair Verzet. Hij werd schuldig bevonden zonder strafoplegging (Brabants Dagblad 23-8-2019).

Vanwege de te verwachten ernstige verstoringen van de openbare orde die deze tweede demonstratie zou opleveren, werden er door de gemeente beperkingen opgelegd aan dit initiatief. De demonstratie mocht niet opnieuw in de Schilderswijk plaatsvinden. Identitair Verzet vocht deze beslissing aan bij de rechter, maar de rechtbank bevestigde het besluit van de gemeente⁴⁹. In december 2018 manifesteerde een groep aanhangers van Identitair Verzet in Nijmegen tegen het een voorleesochtend voor kinderen door een travestiet, waardoor dit optreden werd afgezegd vanwege zorgen over de veiligheid van het evenement. In november 2019 werd de geluidsinstallatie van een Amsterdamse moskee vernield, vlak voor ingebruikname ten behoeve van een gebedsoproep. Op de Facebook-pagina van Identitair Verzet werd dit bericht geplaatst en de “onbekende activisten” (aanhalingstekens van Identitair Verzet) geprezen, waarmee de organisatie suggereert de daders te kennen. Dergelijke acties, die meestal gericht zijn op ontmoeting en confrontatie met politieke tegenstanders zijn door de Coronamaatregelen veel minder zichtbaar geworden. Wel waren er activisten van Identitair Verzet actief rond een demonstratie van ‘Kick Out Zwarte Piet’ in Venlo in november 2021. Daags voor deze demonstratie waren er in Venlo pro-zwartepietposters geplakt van ‘Nijmegen Rechtsaf’, partnerorganisatie van Identitair Verzet. Op de dag zelf namen verschillende extreemrechtse activisten, onder andere van Identitair Verzet, deel aan een tegendemonstratie.

Naast acties in Nederland trok Identitair Verzet in de onderzoeksperiode ook op met gelijkgestemde groepen in het buitenland. In de zomer van 2018 nam Identitair Verzet bijvoorbeeld deel aan verschillende demonstraties in Nederland en in Londen om vrijlating te eisen van Tommy Robinson, een extreemrechtse Brit. In december 2018 liep een groep aanhangers mee in de onrustig verlopen demonstratie in Brussel tegen het Pact van Marrakesh. In maart 2019 liep een vertegenwoordiging van Identitair Verzet mee met een extreemrechtse herdenkingsmars in Riga (Letland) voor Letse soldaten, die in de Tweede Wereldoorlog lid waren geworden van de Waffen SS. In het najaar van 2019 liep een Identitair Verzet-delegatie van rond de vijftien personen mee met een grote nationalistische betoging in Polen.

In 2020 lijkt het activisme van Identitair Verzet aanzienlijk te zijn afgenomen. Het is onduidelijk of dat samenhangt

49 — Rb. Den Haag 26 oktober 2018, ECLI:NL:RBDHA:2018:13982.

met de maatregels rond Corona of een andere oorzaak heeft. Op sociale mediakanalen van Identitair Verzet is wel zichtbaar dat de organisatie zich in toenemende mate negatief uitspreekt tegen maatschappelijke beperkingen vanwege het Coronavirus. Zo roept Identitair Verzet op tot het organiseren van zoveel mogelijk demonstraties om de druk op de politie op te voeren en op die manier de lockdown onmogelijk te maken.

Risico's

Door het type acties dat Identitair Verzet voorstaat, verrassingsacties zoals bezettingen en het zoeken van de confrontatie met politieke tegenstanders van verschillende achtergronden, blijkt het risico dat van Identitair Verzet uitgaat vooral een risico voor de openbare orde.

In april 2019 ontstond er enige commotie naar aanleiding van een perspublicatie over 'trainingskampen' in Frankrijk waar Identitair Verzet aan deel zou hebben genomen⁵⁰. De waarneming, die in het artikel beschreven staat, als zou Identitair Verzet met deze trainingen zich actief voorbereiden op grootschalig geweld, is niet in lijn met het karakter en de mogelijkheden van Identitair Verzet. Er is zeker sprake van de wens om fysiek in staat te zijn om de confrontatie aan te gaan, voornamelijk met politieke tegenstanders. Maar voornamelijk is de groep niet bereid of in staat om daar meer aan te doen dan trainingen op sportschoolniveau.

In oktober 2020 werd een Zeeuws kernlid van Identitair Verzet samen met enkele anderen veroordeeld tot een taakstraf. Zij waren begin 2019 gearresteerd vanwege het plaatsen van strafbare berichten over Joden en moslims op het Russische platform VKontakte. Bij de activist van Identitair Verzet werd bij de huiszoeking daarnaast een grote hoeveelheid Cobra6-vuurwerk gevonden, die door de Explosieven Opruimingsdienst ontmanteld moest worden. Volgens Identitair Verzet werd hij oorspronkelijk verdacht van een terroristisch misdrijf, hij werd uiteindelijk vervolgd voor het aanzetten tot haat, verboden wapenbezit, het bezit van zwaar vuurwerk en het bezit van harddrugs, wat leidde tot een taakstraf van 200 uur, waarvan de helft voorwaardelijk⁵¹.

In internationale context is de Europese Identitaire beweging sinds 2019 in opspraak geraakt. De dader van de massale moordaanslag in 2019 van 51 moskeebezoekers in

Christchurch, Nieuw-Zeeland, bleek contact te hebben gehad met een van de Oostenrijkse leiders van deze beweging. Deze dader had bovendien een fors bedrag gedoneerd aan de Franse tak van de beweging. In 2021 heeft de Franse overheid de Franse organisatie Génération Identitaire verboden verklaard. Voor zover bekend is er geen sprake van een relatie van de massamoordenaar van Christchurch met het Nederlandse Identitair Verzet.

K

KAMERAADSCHAP NOORD-NEDERLAND

Naam

De Kameraadschap Noord-Nederland (KNNL) is een extreemrechtse groep die al ruim vijftien jaar onder verschillende namen heeft bestaan. Oorspronkelijk was de groep actief als onderdeel van het Blood & Honour-netwerk en noemde zich respectievelijk 'Skinheads Groningen', 'Blood & Honour Noord', 'Nationaal Socialistisch Front' (2008-2009) en vanaf 2010 'Divisie Noordland'.

Ideologie

KNNL is uitgesproken nationaalsocialistisch. Zelf formuleert de organisatie het als: 'Kameraadschap Noord-Nederland (K.N.N.L.) is een jonge organisatie die zich richt op nationaal gezinde mensen met een socialistisch hart in Noord-Nederland.'

Aanhang

De kern van KNNL bestond lange tijd uit 10 tot 15 personen. Na een deradicaliseringsproject van de gemeente Winschoten in de periode 2007/2008 was de groep klein en geïsoleerd geraakt van de lokale gemeenschap. In 2015 en 2016 werden verschillende acties van KNNL tegen de opvang van vluchtelingen echter ondersteund door een aantal inwoners van Winschoten en Oude Pekela. Vanaf de zomer van 2017 is er niet veel activiteit van de groep meer waargenomen en lijkt KNNL bijna alleen nog op sociale media actief te zijn.

Regio's

KNNL is ontstaan in Winschoten en de aanhang komt nog steeds uit die omgeving.

50 — A. Kouwenhoven (2019) Geweldstraining extreem-rechts. In: NRC Handelsblad 8 april 2019. Zie: <https://www.nrc.nl/nieuws/2019/04/08/geweldstraining-extreem-rechts-a3956208>.

51 — Rechtbank Middelburg 14-10-2020, parketnr. 02-006789-20.

Activiteiten

Aanvankelijk beperkten de activiteiten van KNNL zich tot deelname aan demonstraties van anderen, vooral aan extreemrechtse demonstraties in Duitsland. In de periode 2015-2016 organiseerde KNNL een reeks acties en kleine demonstraties tegen de opvang van vluchtelingen in de regio Oost-Groningen. Nadat het debat rond de komst van vluchtelingen in de loop van 2016 steeds minder fel werd, werd KNNL ook minder actief rond dit thema en begon de groep zich meer te richten op (extreem)linkse groepen en initiatieven. Zo bezochten KNNL-aanhangers sindsdien een aantal (extreem)linkse acties en bijeenkomsten om onrust te creëren. Vanaf de zomer van 2017 is het aantal acties vanuit KNNL tot bijna nul gedaald. In juni 2020 doken enkele activisten van KNNL op bij een antiracistisch protest in Emmen. Zij stonden aan de rand van de demonstratie, zonder verder actie te ondernemen. In november riep KNNL op om actie te voeren voor het behoud van Zwarte Piet.

Behalve bij politieke acties was KNNL ook betrokken bij het circuit waarin extreemrechtse muziek wordt gemaakt, opgevoerd en gedistribueerd. Leden van KNNL waren uit dien hoofde ook betrokken bij het internationale Hammerskin-netwerk (zie verder bij lemma 'Hammerskins' en 'Blindfolded/Flatlander').

Risico's

In het verleden waren aanhangers van KNNL veelvuldig betrokken bij (zo nu en dan ernstige) geweldsincidenten, voornamelijk in het uitgaanscircuit. Ook werd er onderling enkele keren stevig gevochten. Na 2017 is de groep echter nauwelijks meer actief geweest.

LANDSTORM NEDERLAND

Zie bij lemma 'RVF Nederland'.

NATSJONALISTEN FRYSLAN

Een activist van Pegida-Nederland uit Friesland ontplooidde in 2019 en 2020 enige activiteit, vooral op Facebook. In maart

2020 organiseerde hij als 'Natsjonalisten Fryslan' een demonstratie tegen een geplande vluchtelingenopvang Leeuwarden. Nadat bleek dat deze vluchtelingenopvang niet door zou gaan, kwam alleen de organisator af op deze demonstratie.

NEDERLANDSE VOLKS-UNIE (NVU)

Naam

De Nederlandse Volks-Unie (NVU) is in 1971 opgericht en ontwikkelde zich in de jaren zeventig tot een partij met als belangrijk speerpunt het verzet tegen immigratie. Tegelijkertijd had de partij ook een openlijk nationaalsocialistisch profiel. Na de eerste electorale successen van de concurrerende Centruumpartij begin jaren tachtig, stopte de NVU zijn activiteiten. Medio jaren negentig werd de NVU opnieuw opgericht met vooral jonge neonazi's als aanhangers.

Ideologie

De NVU heeft wortels in het milieu van voormalige oorlogsmisdadigers en collaborateurs. De partij hangt daarom vanaf haar oprichting een nationaalsocialistische ideologie aan. Dat ideologische kader werd in bepaalde periodes duidelijker naar buiten gebracht dan in andere periodes. De laatste jaren liet de NVU in Nederland meestal een gematigder geluid horen naar aanleiding van negatieve ervaringen met het strafrecht. Bij buitenlandse optredens werd tegelijkertijd door de partijleiding wel regelmatig een nationaalsocialistische boodschap gebracht. In de tweede helft van 2017 was er sprake van een zichtbare koerswijziging en heeft de partijleiding er voor gekozen om antisemitische ideeën, onder het mom van 'antizionisme', weer in de kern van haar boodschap terug te brengen. Vooral de PVV en Forum voor Democratie worden in de partijboodschap in toespraken en publicaties, op de korrel genomen en omschreven als 'Koojer Kartel' en 'zionistenvriendjes'⁵².

Aanhang

De actieve aanhang van de NVU is eind 2015 en begin 2016, tijdens de onrust over de komst van vluchtelingen naar Nederland, gegroeid tot ongeveer 70 personen⁵³. In de periode daarna is een belangrijk deel van die nieuwe aan-

52 — In 2017 en 2019 gaf de partijvoorzitter van de NVU echter wel aan dat hij zelf op Forum voor Democratie zou stemmen bij verkiezingen.

53 — In het Jaarverslag 2015 schreef de AIVD dat de NVU rond de honderd leden heeft.

was echter alweer verdwenen. Bij recente demonstraties en bijeenkomsten van de NVU bleek de actieve aanhang gedeceimeerd te zijn en waren er maximaal rond de tien personen aanwezig.

In de zomer van 2020 kwam de NVU in de landelijke media terecht, nadat een voormalige partijprominent in een kranteninterview aangaf voor de AIVD in de partij geïnfilteerd te zijn geweest.

Regio's

De belangrijkste regio voor de NVU is Arnhem en omgeving, woonplaats van de partijvoorzitter en een aantal van zijn oude vrienden die samen het hart van de organisatie vormen. Sinds 2015 heeft de NVU nauwe banden met de Belgische neonazistische formatie 'Autonome Nationalisten'. Beide organisaties bezoeken en steunen elkaars initiatieven.

Activiteiten

Sinds de partijvoorzitter van de NVU in 2001 bij de bestuursrechter demonstratievrijheid voor extreemrechtse organisaties wist te bevechten (die voor die gerechtelijke uitspraak de facto nauwelijks bestond) richtte de partij zich jarenlang vooral op het organiseren van demonstraties. In de afgelopen vijf jaar (september 2015-februari 2021) organiseerde de NVU dertien demonstraties. In oktober 2020 organiseerde de NVU haar voorlopig laatste demonstratie, met 21 NVU-aanhangers, onder het thema 'White Lives Matter'.

Naast de eigen acties, namen NVU-aanhangers de afgelopen jaren ook deel aan protesten van anderen of probeerden onvrede van anderen te organiseren. In 2016 was zichtbaar dat de NVU aansluiting zocht bij verschillende lokale protesten tegen de vestiging van vluchtelingen. In de eerste maanden van 2019 deed de NVU een poging om aansluiting te vinden bij het protest van de zogenaamde 'gele hesjes' door deelname aan hun demonstraties op verschillende plekken in Nederland. In januari en maart 2019 organiseerde de NVU een 'gele hesjes'-protest in Utrecht, waar maar een beperkt aantal demonstranten op af kwam, vooral uit de eigen achterban. Hier wist de partij echter nauwelijks aanhang buiten de eigen gelederen te mobiliseren. In 2020 zochten NVU-ers aansluiting bij demonstraties die zich tegen Coronamaatregelen keerden. In de woonwijk van partijleider Kusters organiseerde de NVU

enkele manifestaties tegen de vestiging van een opvang voor voormalige psychiatrische patiënten. De NVU stelt begin 2021 dat het geringe aantal activiteiten van de partij te wijten is aan het gebrek aan mogelijkheden binnen de Coronamaatregelen. Verder sloot de NVU zich af en toe aan bij demonstraties van gelijkgestemden in het buitenland. In 2018 deed de NVU mee met een demonstratie van de Waalse extreemrechtse organisatie 'Nation'. In mei 2019 was een delegatie van de partij aanwezig bij een anti-EU-demonstratie in Brussel van diverse extreemrechtse groepen uit Europa.

Naast demonstraties organiseert de partij periodiek interne bijeenkomsten met een nationaalsocialistisch karakter, zoals herdenkingen en kransleggingen bij graven van oud-oorlogsmisdadigers en collaborateurs. In de periode 2015-2019 werd bijvoorbeeld elk jaar een herdenking georganiseerd bij het graf van de weduwe Rost van Tonningen. In juli 2019 was de NVU aanwezig bij een zaalbijeenkomst van diverse neonazistische organisaties in Antwerpen. Na afloop werd een aantal deelnemers gearresteerd wegens het brengen van de Hitlergroet in het centrum van Antwerpen.

De NVU doet af en toe mee aan lokale verkiezingen, overigens zonder ooit een zetel gehaald te hebben. Zo deed de partij in maart 2018 mee aan de gemeenteraadsverkiezingen in Arnhem, behaalde 338 stemmen (0,6%) wat ruim onvoldoende was voor een zetel. Vanuit de NVU-partijleiding werd in aanloop naar de Parlementsverkiezingen van 2017 meermalen sympathie betoond voor het Forum voor Democratie. NVU-aanhangers bezochten verkiezingsbijeenkomsten van het Forum voor Democratie en deden daar verslag van via de partijkanalen⁵⁴. Dat leidde in augustus 2017 tot enkele ongemakkelijkheden. De NVU-partijleider maakte toen publiekelijk gewag van een 'samenwerking' tussen NVU en het Forum voor Democratie. Die samenwerking bleek neer te komen op één persoon die actief was bij beide partijen en daarop werd geroeyeerd door het Forum voor Democratie.⁵⁵ De NVU-partijleider stelde in aanloop naar de Statenverkiezingen van 2019 opnieuw dat hij voor Forum voor Democratie zou stemmen zolang die 'niet teveel richting zionisme zwalken'.

Risico's

Individuele NVU-aanhangers hebben zich de afgelopen jaren incidenteel schuldig gemaakt aan geweldsincidenten, soms

54 — Zie onder andere NVU-journaal 27 februari 2017 (<https://www.youtube.com/watch?v=xZIT8GwmTKU>).

55 — Zie voor de standpunten van NVU en Forum voor Democratie over deze kwestie, respectievelijk: <https://forumvoordemocratie.nl/actueel/fvd-royeert-nvu-infiltrant> en <http://nvu.info/persverklaring90.html> (28.9.2017).

in een racistische context. Vanuit de NVU zelf wordt echter geprobeerd om strikt binnen de grenzen van het strafrecht te opereren, omdat de partijleiding bang is dat zichzelf of de partij anders strafrechtelijk zal worden aangepakt.

NEERLANDS PATRIOTTISCH FRONT

Naam

Het Neerlands Patriottisch Front (NPF) is in 2017 opgericht als Facebook-pagina.

Ideologie

De ideeën van NPF zijn te karakteriseren als identitair: gericht tegen migratie, vluchtelingen en moslims, tegen linkse politiek en overheid en voor Zwarte Piet.

Aanhang

Het NPF is primair actief op sociale media, waar de besloten Facebookgroep enkele honderden volgers heeft. Bij een demonstratie van Rechts in Verzet in augustus 2019 liepen zes personen van NPF mee.

Regio's

NPF is primair een Facebookinitiatief. De voorman woont in Zeeland.

Activiteiten

NPF is vooral op Facebook actief. In augustus 2019 liep een NPF-delegatie mee met een solidariteitsdemonstratie met de extreemrechtse Engelsman Tommy Robinson. Deze demonstratie was georganiseerd door Rechts In Verzet. Sindsdien lijkt er persoonlijke overlap te zijn ontstaan tussen NPF en de groep Young Activist Together/Proud Boys Nederland en is de voorman van NPF vooral aanwezig bij acties, samen met activisten van Young Activist Together/Proud Boys Nederland.

Tijdens rellen op het Amsterdamse Museumplein, bij een protest tegen de ingestelde avondklok, wordt de voorman van NPF gearresteerd.

Risico's

Er gaat geen risico uit van NPF.

NIJMEGEN RECHTSAF

Naam

In maart 2017 splitste een groep Nijmeegse activisten, die zich verzette tegen de komst van asielzoekers, zich af van de landelijke organisatie AZC Alert. Zij gingen verder onder de naam 'Nijmegen Rechtsaf'. 'Nijmegen Rechtsaf' functioneert sindsdien als een lokale afdeling van Identitair Verzet.

Ideologie

Nijmegen Rechtsaf komt voort uit lokaal protest tegen de vestiging van asielzoekers, maar bestaat uit personen die in bredere extreemrechtse context actief zijn. De ideologie van de organisatie kan als identitair getypeerd worden en sluit aan bij de ideeën van Identitair Verzet.

Aanhang

De actieve aanhang van Nijmegen Rechtsaf kan op basis van hun activiteiten als klein worden geschat, rond de vijftien personen.

Regio's

Nijmegen Rechtsaf is actief in Nijmegen en omgeving, maar sluit ook aan bij acties van Identitair Verzet in andere delen van Nederland.

Activiteiten

Nadat Nijmegen Rechtsaf in 2017 was afgesplitst van AZC Alert werd de organisatie een actieve protestorganisatie binnen Nijmegen, maar regelmatig ook in de rest van Nederland. Binnen Nijmegen grijpt de organisatie diverse onderwerpen aan om tegen te protesteren: linkse politiek en activisme, migratie, de Islam en Zwarte Piet. Daarnaast sluiten activisten van Nijmegen Rechtsaf zich aan bij protesten van Identitair Verzet op andere plaatsen in Nederland en een enkele keer in het buitenland. Nijmegen Rechtsaf zoekt bij die acties, net als Identitair Verzet, af en toe de confrontatie met linkse tegenstanders. In 2017 demonstreerde Nijmegen Rechtsaf bijvoorbeeld voor de deur van een linkspolitieke ontmoetingsruimte tijdens een bijeenkomst over Zwarte Piet. Dat leidde tot enige schermutselingen, waarbij de politie tussenbeide moest komen. Tijdens een

demonstratie van Pegida in Nijmegen in dezelfde maand waren activisten van Nijmegen Rechtsaf en Identitair Verzet aanwezig in de omgeving van de eigenlijke demonstratie. Het doel daarvan was om de confrontatie te zoeken met linkse activisten.

De afgelopen drie jaar voerde Nijmegen Rechtsaf tal van kleine acties. Zo werd er diverse keren actiegevoerd tegen de bouw van een moskee in Nijmegen. In november 2019 riep Nijmegen Rechtsaf tot een demonstratie tegen anti-zwartepietdemonstranten in Nijmegen tijdens de Sinterklaasintocht. De bedoeling was om een haag te vormen om deze groep en hun geluid te overstemmen met Sinterklaasliedjes. In aanloop naar dit protest verbood de gemeente Nijmegen twee activisten van Nijmegen Rechtsaf om zich tijdens de intocht in de Nijmeegse binnenstad te begeven, naar aanleiding van de dreigende taal die zij op sociale media hadden geuit⁵⁶.

In 2020 heeft Nijmegen Rechtsaf, voor zover bekend, drie acties uitgevoerd in Nijmegen: een folderactie tegen de bouw van een moskee, het verwijderen van linkse graffiti en een posteractie voor het behoud van Zwarte Piet. Verder werden in november 2020 in Venlo pro-zwartepietposters aangeplakt in de nacht voordat daar een demonstratie tegen Zwarte Piet zou plaatsvinden.

Risico's

Bij de activiteiten van Nijmegen Rechtsaf wordt af en toe bewust actiegevoerd in de nabijheid van (extreem)linkse activisten, waarbij het doel is om tot een confrontatie te komen. Hier gaat een risico voor de openbare orde vanuit.

PEGIDA

Naam

Pegida (een afkorting die staat voor "Patriotische Europäer gegen die Islamisierung des Abendlandes") is een organisatie die uit Duitsland afkomstig is. Pegida heeft sinds 2015 een Nederlandse tak.

Ideologie

Pegida is een identitaire organisatie. De organisatie wil de

West-Europese volkeren beschermen tegen de bedreigingen die samenhangen met migratie en de invloed van de islam op de samenleving. Verder is Pegida een voorstander van het behoud van Zwarte Piet als Nederlandse traditie. De leider en gezichtsbepaler van Pegida-Nederland, Edwin Wagenveld, is een Nederlander die al decennia in Duitsland woont. Hij was daar nauw betrokken bij de organisatie van Pegida-Duitsland. Medio 2016 scheurde de leiding van Pegida-Duitsland en vertrok Wagenveld samen met enkele andere prominente activisten uit Pegida-Duitsland. In Duitsland raakte Wagenveld na zijn vertrek uit Pegida in radicaler vaarwater, waarbij hij vooral aansluiting zocht bij groepen extreemrechtse voetbalkooligans. Wagenveld bleef de leider van Pegida-Nederland. Er kan ondertussen ook geconstateerd worden dat de Nederlandse afdeling van Pegida sinds deze scheuring is geradicaliseerd in boodschap en acties. Opvallend daarbij is dat Pegida de laatste jaren actieonderwerpen en doelen uitzoekt die slechts bedoeld lijken om te shockeren en te provoceren, waarbij gestreefd wordt naar het aangaan van confrontaties met lokale autoriteiten of lokale moslimgemeenschappen. Zo heeft de organisatie een aantal keer aangekondigd om beelden van radicaalislamitische aanslagen voor moskeeën te vertonen, om varkensvlees te barbecueën voor moskeeën tijdens de Ramadan en werd in 2020 en 2021 aangekondigd dat tijdens een demonstratie voor een moskee een Koran vernietigd zou worden. Ook worden vrij systematisch beperkingen, geboden of verboden ten aanzien van aangekondigde demonstraties van lokale autoriteiten genegeerd om daarmee aan te tonen dat er tegen extreemrechts anders wordt opgetreden dan tegen andere politieke of religieuze organisaties. Pegida zou minder ruimte krijgen om gebruik te maken van haar grondrechten dan linkse of islamitische organisaties stelt de organisatie.

Aanhang

De organisatorische kern van Pegida Nederland bestaat uit rond de vijf personen. Tegelijk met de in de vorige paragraaf genoemde radicalisering, is Pegida Nederland ook gemarginaliseerd.

Pegida kon in de eerste periode van haar bestaan (2015-2016) tussen de vijftig en honderd demonstranten

P

56 — 'Demonstratieverbod voor twee pro-zwartepiet-activisten in Nijmegen' in Gelderlander 12-11-2019.

mobiliseren bij demonstraties. Er is echter sinds 2017 duidelijk sprake van sterk teruglopende interesse voor Pegida-activiteiten. Inmiddels weet Pegida meestal nog maar rond de vijftien activisten te mobiliseren. Opvallend is verder dat de organisatie binnen het Nederlandse extreemrechtse landschap veelal geïsoleerd staat. Andere organisaties laten zich zelden betrekken bij Pegida-activiteiten.

Regio's

Pegida is een organisatie die niet aan bepaalde regio's gebonden is. Haar enige activiteit is het organiseren van demonstraties op verschillende plaatsen in Nederland. Wel is het beleid van Pegida om in een bepaalde stad meerdere keren, vaak binnen een kort tijdsbestek, demonstraties of andere acties aan te kondigen. Dat gebeurt wanneer Pegida het idee heeft dat haar acties door lokale autoriteiten tegen worden gewerkt. In 2020 en 2021 richtte Pegida zich daarbij vooral op Apeldoorn en Eindhoven.

Activiteiten

Vanaf oktober 2015 organiseert de Nederlandse tak van Pegida demonstraties en andere openbare acties in Nederland. Aanvankelijk trokken die demonstraties brede belangstelling van aanhangers, tegenstanders, media en lokale autoriteiten en werden populaire thema's (rol van de islam, immigratie, Zwarte Piet) aan de orde gesteld. Sinds 2017 nam de belangstelling voor Pegida-acties af, met het wegebben van de felle discussies in Nederland over de opvang van vluchtelingen. Inmiddels is Pegida een zeer kleine organisatie geworden.

Nadat duidelijk werd dat Pegida geen grote groepen demonstranten meer wist te trekken heeft de kerngroep van de organisatie zich vanaf 2017 steeds meer toegelegd op kleinschalige actievormen die voor voldoende (media) aandacht moeten zorgen. Vaak wordt getracht om deze aandacht te genereren door acties te organiseren die een venijnige reactie kunnen ontlokken. Zo kondigde Pegida enkele keren aan een barbecue met varkensvlees te zullen organiseren voor een moskee tijdens de ramadan, wilde de organisatie een islamkritische film vertonen voor een moskee of een Koran vernietigen voor een moskee. In een aantal gevallen zorgden deze acties inderdaad voor een reactie, soms in de vorm van bestuurlijke maatregelen van lokale overheden,

soms in de vorm van (gewelddadige) tegenprotesten vanuit linkse activisten of moslimjongeren. In een aantal gevallen beperkten lokale overheden de demonstratievrijheid van Pegida om openbare ordeverstoringen te beperken of te voorkomen. Daarbij werden meestal eisen aan de demonstratielocatie gesteld, of werd alleen een statische manifestatie toegestaan. Een enkele keer werd een demonstratie verboden:

— Eind 2018 vocht Pegida een dergelijke beperking aan bij de bestuursrechter. De gemeente Den Haag had een reeks door Pegida aangekondigde protesten voor een moskee verboden en had een alternatieve locatie aangewezen. Pegida vroeg de bestuursrechter vervolgens toestemming om voor de vijf moskeeën te mogen demonstreren, maar de rechtbank bekrachtigde het besluit van de gemeente.⁵⁷

— In november 2019 wilde een groepje Pegida-aanhangers in zwartepiet-outfit demonstreren tijdens de landelijke Sinterklaasintocht in Apeldoorn. Toen zij weigerden om de demonstratie naar de aangewezen plek te verplaatsen werd de hele groep gearresteerd⁵⁸.

— In andere gevallen konden demonstraties van Pegida wel doorgang vinden, maar was er sprake van zeer felle, gewelddadige tegenprotesten. Zo moesten Pegida-activisten in Utrecht (eind 2018- begin 2019) en Eindhoven (zomer 2019) verschillende keren door de politie beschermd worden tegen dreigende of gewelddadige demonstranten. Onder druk van deze tegenprotesten moesten enkele Pegida-demonstraties vervolgens afgebroken worden.

Pegida gebruikt dergelijke tegenwerking om publiekelijk te wijzen op de hypocrisie van de autoriteiten, die in woord de demonstratievrijheid verdedigen, maar Pegida diezelfde vrijheid niet zouden gunnen, ofwel door zelf beperkingen aan Pegida op te leggen, ofwel door Pegida-demonstraties onvoldoende te beschermen. Met deze methode van actievoeren is Pegida erin geslaagd met een minimale aanhang een relatief groot mediabereik te creëren voor de eigen boodschap.

In een enkel geval bespeelt Pegida lokale overheden met demonstratieaankondigingen, waarbij achteraf vastgesteld moet worden dat de organisatie uit was op een verbod of inperking van de demonstratie. Als een gemeente in zo'n situatie onverhoopt toch toestemming verleent blaast Pegida

⁵⁷ — Rb. Den Haag 22 november 2018, ECLI:NL:RBDHA:2018:14172

⁵⁸ — In september 2020 sepo- neerde het Openbaar Ministerie de aanklacht tegen de arrestanten. Er was geen sprake geweest van een demonstratie door Pegida.

op het laatste moment de demonstratieplannen af. Daarbij is enkele keren de indruk ontstaan dat het in het geheel niet de bedoeling was om te komen demonstreren, maar uitsluitend om media-aandacht te genereren over vermeende rechtsongelijkheid. Zo kondigde Pegida in april 2020 aan om in Zwolle voor een moskee te zullen demonstreren, omdat in die moskee de Coronamaatregelen niet gehandhaafd zouden worden. Ondanks een demonstratieverbod op grond van de risico's vanwege de Coronapandemie, verklaarde Pegida dit verbod te zullen negeren en toch te komen demonstreren. Uiteindelijk kwam Pegida niet opdagen en stelde dat het ook nooit de bedoeling is geweest om in Coronatijd samen te scholen. In Amsterdam ontstond eenzelfde dynamiek. Nadat een antiracismebetoging op de Amsterdamse Dam in juni 2020 tot grote opschudding had gezorgd, vanwege het op grote schaal negeren van Coronaregels én de aanwezigheid van de Burgemeester van Amsterdam, kondigde Pegida daags daarna een eigen demonstratie op dezelfde plek aan. Die demonstratie werd verboden, waarop Pegida-leider Wagenveld een eenpersoonsdemonstratie hield, die werd toegelaten. Een vergelijkbaar kat-en-muis-spel tussen Pegida en Apeldoorn vond in augustus 2020 plaats. Daar wilde Pegida voor een lokale moskee demonstreren en kreeg toestemming, ook het moskeebestuur verwelkomde de demonstratie. In een later stadium kondigde Pegida echter aan dat ze daar met de Koran zou gaan doen 'wat er met alle fascistische boeken moet gebeuren'. Dat zorgde voor een dusdanige onrust en dreiging dat de demonstratie op het laatste ogenblik werd verboden. Pegida mocht vervolgens een maand later wel demonstreren in Apeldoorn, maar blies die demonstratie op het laatste moment af.

Tegelijkertijd is ook zichtbaar dat lokale overheden regelmatig worstelen met de ruimte die Pegida opeist voor haar demonstraties en acties. Dat leidt er toe dat in een aantal gevallen lokale autoriteiten door rechters in het ongelijk zijn gesteld. Zo werd de Gemeente Eindhoven door de bestuursrechter gedwongen een bezwaar tegen een demonstratieverbod alsnog te behandelen⁵⁹. In april 2020 oordeelde de bestuursrechter dat een door de gemeente Enschede uitgevaardigde last onder dwangsom, om te voorkomen dat Pegida nog verdere protestborden of teksten zou achterlaten bij een bouwlocatie van een moskee, niet rechtsgeldig was⁶⁰.

59 — Rechtbank Oost-Brabant 20-3-2020; ECLI:NL:RBOBR:2020:1668.

60 — Rechtbank Overijssel 17-4-2020; ECLI:NL:RBOVE:2020:1537.

Er zijn echter ook Pegida-acties die ongestoord doorgang kunnen vinden. Zo demonstreerde Pegida in november 2020 in Bunschoten door als Zwarte Piet verkleed pepernoten uit te delen⁶¹. Daarna demonstreerde Pegida nogmaals ongestoord in Eindhoven tegen het introduceren van een 'Grijze Piet'.

Naast activiteiten in Nederland waren aanhangers van Pegida-Nederland ook actief bij acties in omliggende landen. Pegida-activisten bezochten de afgelopen jaren onder andere demonstraties en manifestaties van Pegida in Duitsland en België, van de meer militante Duitse organisatie Hooligans tegen Salafisten (HoGeSa) en van het Vlaams Belang in Antwerpen. Voorman Wagenveld van Pegida Nederland spreekt met enige regelmaat op Duitse extreemrechtse bijeenkomsten. In maart 2020 bezocht Wagenveld het Griekse eiland Lesbos, net als verschillende andere extreemrechtse Europeanen. Hij berichtte vanaf Lesbos over het daar aanwezige vluchtelingenkamp en de overlast en het verzet dat daartegen bestond. Andersom bezochten Duitse en Belgische Pegida-aanhangers geregeld Nederlandse Pegida-demonstraties.

Risico's

De organisatie Pegida wijst geweld af. De Pegida-leiding organiseert echter vooral acties die gericht zijn op provocatie. Daarbij wordt bijvoorbeeld gekozen voor demonstraties vlak voor moskeeën, waarbij het oproepen van woede en onrust onder moskeegangers een doel op zich lijkt te zijn. Dat zorgt ervoor dat lokale openbare ordeproblematiek kan ontstaan. Er zijn echter ook Pegida-acties waar geen tegenacties zijn en het rustig blijft. Demonstratielocaties waar het rustig blijft worden door Pegida doorgaans maar één keer aangedaan, terwijl demonstratielocaties waar onrust ontstaat frequenter worden gekozen. De achterliggende gedachte lijkt dat deze tegenacties Pegida aandacht opleveren.

Twee Limburgse activisten van Pegida werden eind 2020 België uitgezet, waar zij inmiddels woonden. Zij behoorden tot een netwerk van een bekende extreemrechtse Vlaming, die gearresteerd werd vanwege brandstichting in een gebouw dat bestemd was voor vluchtelingenopvang.

61 — Pegida had Bunschoten als locatie met Zwarte Pieten uitgezocht, omdat vermoed werd dat hier de live televisieregistratie van de NTR zou plaatsvinden van de aankomst van Sinterklaas met roetveegpieten. Dat bleek echter niet het geval te zijn. Die aankomst vond in Elburg plaats.

PROUD BOYS NLD

Naam

Proud Boys NLD werd in september 2018 als Young Activist Together (YAT) opgericht vanuit kringen van jonge Feyenoord-supporters. De meeste activisten van YAT waren ook actief (geweest) in 'Stop Antifa Terreur'. In 2020 is de naam YAT langzaam uit beeld geraakt. Sindsdien gaat deze groep door het leven als 'Proud Boys NLD' of 'Casuals United'.

'Proud Boys' verwijst naar een gelijknamige organisatie uit de Verenigde Staten. Deze Amerikaanse organisatie stelt mannelijke dominantie en antifeminisme in het hart van de ideologie. Daarnaast is deze Amerikaanse groep als sterk racistisch en gewelddadig te typeren en waren Proud Boy-aanhangers nadrukkelijk betrokken bij de bestorming van Het Capitool in Washington op 6 januari 2021. Hoewel de Nederlandse Proud Boys hun naam baseren op de Amerikaanse groep, is het sterke accent op mannelijke dominantie niet bij de groep terug te vinden. Het gebruik van 'Casuals United' voert terug op de achtergrond van verschillende leden in kringen van voetbalsupporters. 'Casuals' zijn, binnen voetbalkringen, groepen hooligans die dure merkkleding met een 'casual' uitstraling dragen. 'United' verwijst naar de suggestie of wens om hooligans van verschillende voetbalclubs samen te laten werken.

Ideologie

Proud Boys typeert zichzelf als organisatie voor rechtse voetbalsupporters die de handen ineen willen slaan om een sterk blok te vormen tegen de 'linkse klik' in Nederland en Europa. Proud Boys heeft verder een dunne politieke ideologie, die typische extreemrechtse thema's aanstipt als de negatieve kanten van de Islam, wantrouwen in democratische instituties en problemen met linkse activisten. Daarbij worden wel steeds voetbalelementen meegenomen in de communicatie, zoals het gebruik van 'Hand in Hand' en 'Sterker door Strijd', leuzen vanuit het Feyenoord-supportersveld. Of het gebruik van een spandoek in de kleuren groen en wit met de tekst '010 tegen antifa', waarbij groen en wit de kleuren en 010 het kengetal van Rotterdam zijn, die veel gebruikt worden in kringen van Feyenoord-supporters.

Aanhang

De zichtbare aanhang van Proud Boys NLD is rond de 10-15 personen.

Regio's

Proud Boys NLD komt vooral uit de Rijnmond en Drechtsteden, maar heeft inmiddels ook enige aanhang in Zeeland.

Activiteiten

Proud Boys NLD organiseert vooral kleinschalige tegen-demonstraties tijdens (extreem)linkse demonstraties met als doel om tot een confrontatie te komen. Dat is bij diverse pogingen niet gelukt omdat politie bijtijds kon ingrijpen. Dat ging wel geregeld gepaard met arrestaties.

Naast kleinschalige demonstraties ondernemen activisten van YAT ook kleine prikacties. Zo voerden ze een nachtelijke kladactie uit bij een kraakpand in Amsterdam en hebben activisten van de groep enkele keren spandoeken gestolen van gebouwen met een linkse signatuur.

In 2020 zijn activisten van Proud Boys betrokken geraakt bij initiatieven van voetbalhooligans tegen de Black Lives Matter-beweging en bij protesten van hooligans tegen Coronamaatregelen. Naar aanleiding van maatschappelijke en politieke discussies over enkele standbeelden van historische figuren met een gewelddadige geschiedenis in de Nederlandse koloniën (Jan Pietersz Coen, Van Heutsz) trokken groepen voetbalsupporters, vooral van Feyenoord en ADO Den Haag, naar standbeelden van Pim Fortuyn en Willem van Oranje om die te 'beschermen' tegen een 'beeldenstorm'. Bij deze manifestaties sloot Proud Boys Nederland zich aan. Proud Boys hield zelf met een klein groepje een vergelijkbare actie bij het beeld van Michiel de Ruyter in Vlissingen.

Tijdens een demonstratie tegen Coronamaatregelen in juni 2020 ontstonden stevige vechtpartijen met de politie. Daarbij was een kopstuk van Proud Boys betrokken. Hij werd daarvoor gearresteerd en enige tijd in hechtenis gehouden.

Risico's

Door de openlijke wens om tot confrontatie met (extreem) linkse groepen en de politie te komen en de aansluiting bij activiteiten van hooligans, gaat er in ieder geval een gevaar voor de openbare orde uit van Proud Boys NLD.

In januari werd een man door de rechtbank Haarlem veroordeeld tot een taakstraf van 30 uur vanwege een doodsb bedreiging aan het adres van Mark Rutte⁶². Dezelfde man was eind 2018 op weg naar een actie van YAT door de politie tegengehouden. YAT wilde een confrontatie aangaan met linkse demonstranten en deze man had op internet aangekondigd een bivakmuts en een mes mee te zullen nemen.

R

RECHTS IN VERZET

Naam

Eind 2017 splitste een groepje activisten zich af van Pegida. Aanvankelijk werden zij actief onder de naam 'Zwarte Piet Actiegroep'. Vanaf 2018 noemt deze groep zich 'Rechts in Verzet'. Rechts in Verzet voert acties op dezelfde thema's als Pegida. Het bestaan van de groep naast Pegida lijkt uitsluitend gegrond te zijn op persoonlijke animositeit.

Ideologie

Rechts in Verzet is te karakteriseren als identitair. De organisatie richt zich tegen de aanwezigheid van de islam, migranten en vluchtelingen in Nederland en is voor het behoud van het uiterlijk van Zwarte Piet.

Aanhang

Rechts in Verzet bestaat uit ongeveer vijf personen. Een enkele keer kunnen tussen de twintig en de vijftig personen voor een demonstratie worden gemobiliseerd.

Regio's

De activisten van Rechts in Verzet komen uit verschillende delen van de Randstad. De leider woont in de Haarlemmermeer.

Activiteiten

Rechts in Verzet ontstond in 2016 als actiegroep voor het behoud van Zwarte Piet, de Zwarte Piet Actiegroep (ZPAG). Deze groep organiseert in aanloop naar het Sinterklaasfeest jaarlijks veel acties, waarbij de deelnemers als Zwarte Piet verkleed door winkelcentra lopen of deelnemen aan intochten waar geen Zwarte Pieten meer welkom zijn. Een enkele keer

bezoeken deze Zwarte Pieten ook woonhuizen van tegenstanders van Zwarte Piet of scholen of andere instellingen, waar Zwarte Piet is afgeschaft. Tenslotte plakken ZPAG-activisten posters of brengen graffiti aan. In 2020 werd bijvoorbeeld gedemonstreerd voor het woonhuis van antiracismeactivist Akwasi. Ook werden de burgemeesterswoningen in Zaanstad en Amsterdam beklad, werden leuzen geschreven bij gemeentehuizen in Enkhuizen, Leiden, Noordwijk, Zutphen en Zwolle en scholen in Almere, Hillegom, Sassenheim en Warmond, verschillende scholenkoepels door het hele land en bij het hoofdkantoor van Groenlinks in Utrecht. Verder werden bibliotheken beplakt omdat die boeken met Zwarte Pieten uit de collectie hadden verwijderd. Verder waren er zwartepietenprotesten in Deventer, Oldenzaal, Hengelo

Naast acties voor het behoud van Zwarte Piet voerde Rechts in verzet de afgelopen jaren acties op een aantal andere terreinen, maar vooral gericht tegen de Islam. De acties die zich op moslims en islamitische gebouwen richtten verschilden van kleinschalige demonstraties, het ophangen van spandoeken en het kladden van leuzen tot het neerleggen van een bloederige, onthoofde pop bij een bouwlocatie van een moskee⁶³. Bij diverse (bouwlocaties voor) moskeeën in het land werden spandoeken opgehangen of leuzen in de omgeving geklad. In Enschede, Amsterdam en Zaandam werd op kleine schaal gedemonstreerd voor moskeeën en een islamitisch slachthuis. In Zaandam werden spandoeken opgehangen bij een katholieke school, die een bezoek had gebracht aan een lokale moskee.

Naast de islam heeft Rechts in Verzet nog andere actiedoelen. De actiegroep organiseerde onder andere demonstraties tegen de strafrechtelijke vervolging van Geert Wilders, voor vrijlating van de extreemrechtse Brit Tommy Robinson, tegen de strafrechtelijke vervolging van een groep Friezen die bussen met anti-zwartepietdemonstranten hadden geblokkeerd en tegen de opvang van vluchtelingen. In 2020 werd ook actie gevoerd voor het behoud van standbeelden van Jan Pietersz Coen. Beelden van Coen en andere historische Nederlandse figuren waren in die periode onderwerp van nationaal debat vanwege hun gewelddadige optreden in de voormalige koloniën.

Tenslotte voerden individuele aanhangers van Rechts in Verzet nog radicalere acties uit. Een activiste van Rechts in

63 — Deze actie leidde een aantal dagen later tot de arrestatie van de leider van de groep. Deze arrestatie heeft echter niet tot vervolging geleid. De zaak is door het Openbaar Ministerie geseponneerd.

62 — 'Taakstraf voor bedreigen Rutte op Facebook', Haarlems Dagblad 21-1-2021.

Verzet verspreidde via sociale media foto's van het plakken van stickers op islamitische grafstenen op een Amsterdamse begraafplaats. Ook waren enkele activisten van Rechts in Verzet aanwezig bij een neonazistische herdenkingsmars van het geallieerde bombardement op Dresden.

Risico's

In de zomer van 2020 vond een demonstratie bij een moskee in Almere van drie aanhangers van Rechts in Verzet plaats. Buurtbewoners die op de demonstratie afkwamen waren het onderling oneens over deze demonstratie, sommigen steunden de boodschap, anderen waren er tegen. Enkelen van deze omwonenden wonden zich dermate op dat ze het spandoek van Rechts in Verzet poogden te vernielen met een mes. Dat leidde tot een handgemeen, waarbij één van de buurtbewoners een heup brak.

De risico's die uitgaan van Rechts in Verzet zijn doorgaans beperkt. Rechts in Verzet gebruikt doorgaans geweldloze actiemiddelen binnen de kaders van de wet. Wel roepen de acties van Rechts in Verzet, vanwege het provocatieve en soms intimiderende karakter, vaak tegenacties op zoals het voorbeeld hierboven laat zien. Dat kan in specifieke omstandigheden tot openbare ordeproblemen leiden.

RVF NEDERLAND

Naam

RVF Nederland is een extreemrechtse actiegroep die in 2015 is afgesplitst van de NVU. De groep noemde zich aanvankelijk 'Landstorm Nederland', een verwijzing naar de gelijknamige Nederlandse divisie van de Waffen SS tijdens de Tweede Wereldoorlog. De groep is sinds de zomer van 2017 omgedoopt naar RVF Nederland. Daarmee is de groep onderdeel van de Racial Volunteer Force, een gewelddadige neonaziorganisatie die oorspronkelijk in Engeland is opgericht en in diverse landen afdelingen heeft.

Ideologie

RVF Nederland is een nationaalsocialistische organisatie met een sterke skinheadinslag. Naast politieke actie en actieve belangstelling voor de periode van de nationaalsocialistische

dictatuur tijdens de Tweede Wereldoorlog, heeft de groep ook belangstelling voor typische skinheadaangelegenheden als muziek en kroegbezoek.

Aanhang

De kern van RVF Nederland is beperkt tot een klein groepje van rond de vijf personen. Er bestaan goede contacten met neonazi's uit Vlaanderen en de moederorganisatie in Engeland. Bij activiteiten in 2016 die zich richtten tegen de opvang van vluchtelingen in Oss, wist de groep tientallen buurtbewoners te mobiliseren. Vanaf de tweede helft van 2017 leek RVF Nederland in staat om delen van het versnipperde landschap van Nederlandse neonazi's achter zich te scharen. Activisten van de 'Aryan Strike Force' uit Zeeuws-Vlaanderen en de actiegroep 'Defend Gouda' sloten zich aan. Maar die samenwerkingen lijken inmiddels niet bestendigd te zijn.

RVF Nederland kan rond de vijftien personen mobiliseren.

Regio's

De groep is vooral actief in de regio Noord-Oost-Brabant. In 2019 is er een afdeling 'RVF Rotterdam' opgericht. Daar zijn echter verder geen activiteiten van waargenomen.

Activiteiten

Tot oktober 2015 was een groepje activisten uit Oost-Brabant onderdeel van de NVU. Vanaf oktober 2015 begon de groep zelfstandig acties tegen de opvang van vluchtelingen te organiseren. Dat leidde tot meningsverschillen met de NVU-leiding, waarna de groep als 'Landstorm Nederland' verder ging, later omgedoopt in 'RVF Nederland'. Door RVF Nederland werden in 2015 en 2016 enkele regionale demonstraties georganiseerd, vooral gericht tegen opvang en huisvesting van vluchtelingen in de regio. Nadat in de loop van 2016 de felle maatschappelijke debatten rond de komst van vluchtelingen afnamen, richtte RVF Nederland zich meer op andere onderwerpen, waarbij vooral aansluiting werd gezocht bij internationale nazistische initiatieven. Er werden enkele demonstraties in Duitsland bezocht, maar ook zelf demonstraties georganiseerd rond thema's met een nazistische lading. In 2017 betoogde RVF Nederland bijvoorbeeld 'Tegen de Volksdood', een thema

dat is overgenomen van Duitse neonazi's, voor de vrijlating van een aantal neonazi's dat in verschillende landen gevangen zit wegens aanklachten als doodslag of Holocaustontkenning en tegen de 'blanke genocide' in Zuid-Afrika. De twee meest recente demonstraties werden door RVF voortijdig afgeblazen. In september 2019 werd een demonstratie aangekondigd voor de Israëlische ambassade in Den Haag tegen 'invloedrijke en machtige zionistische diaspora-gemeenschappen'. Maar deze demonstratie werd uiteindelijk afgezegd⁶⁴. In 2020 kondigde RVF een demonstratie aan voor het huis van een pedofiel, gebruikmakend van een andere naam 'Nederland Pedovrij'. Nadat de desbetreffende pedofiel was gearresteerd blies RVF de aangekondigde demonstratie af.

Naast publieke evenementen organiseert RVF ook bijeenkomsten voor de eigen achterban. Soms hebben deze bijeenkomsten een politieke opzet, zoals bij het herdenken van de Hitler-putsch van 1923 of de geboortedag van Hitler, soms gaat het uitsluitend om een sociale bijeenkomst. Voor deze bijeenkomsten kan de groep gebruik maken van de huiskamerkroeg 'De Nationalist' in het huis van de leider van de groep. Door een gebrek aan aanhang en lage organisatiegraad komt er weinig uit deze organisatie voort.

Risico's

De aanhang van RVF Nederland is in het verleden individueel betrokken geweest bij geweldsincidenten, maar meestal betrof dat geen geweld met een politieke achtergrond. Van de organisatie zelf gaat geen directe geweldsdreiging uit, ook al wordt de confrontatie met linkse tegenstanders niet geschuwd.

STOP ANTIFA TERREUR

In de eerste helft van 2018 ontstond er uit een groep extreemrechtse activisten uit verschillende groepen een initiatief met de naam 'Stop Antifa Terreur'. De acties van de groep waren primair gericht op confrontatie met politieke tegenstanders ('Antifa') en autoriteiten. Na een ruzie tussen verschillende actieve betrokkenen bij 'Stop Antifa Terreur' in de zomer van 2019 is de organisatie uit elkaar gevallen.

De belangrijkste gangmaker van deze acties is eind 2016

actief geworden binnen extreemrechtse kringen. Hij en andere groepsleden lieten zich sindsdien regelmatig zien bij demonstraties van heel diverse extreemrechtse groepen. In oktober 2017 probeerden leden van deze groep een extreemlinkse activist te intimideren middels een huisbezoek. Sindsdien werd er met enige regelmaat door de groep opgeroepen om verstorend aanwezig te zijn bij bijeenkomsten en activiteiten met een linkse of extreemlinkse achtergrond. Naast het organiseren van dergelijke tegendemonstraties bezochten activisten van Stop Antifa Terreur regelmatig kraakpanden met een (extreem) linkse signatuur en voerden daar vernielingen en bekladdingen uit, soms met een bedreigend karakter. Eind 2018 escaleerde een serie van deze bezoeken aan een kraakpand in Amsterdam enigszins, waarbij een activist van Stop Antifa Terreur vernielingen aanrichtte en ernstige bedreigingen uitte en waarbij vanuit de krakers geweld werd gebruikt tegen deze activist. Nadat de belangrijkste gangmaker van 'Stop Antifa Terreur' in de zomer van 2019 in conflict raakte met zijn medeactivisten is er geen activiteit meer gezien van 'Stop Antifa Terreur'.

Wel werd in het voorjaar van 2019 'Stop Antifa Terreur Zeeland' opgericht, een groep die in november 2019 in Terneuzen met vier personen demonstreerde voor het behoud van Zwarte Piet. Na deze demonstratie is van deze Zeeuwse afdeling ook niets meer vernomen.

VOLKSVERZET

Naam

Met de naam Volksverzet verwijst de organisatie naar de wens om ten behoeve van het eigen volk een revolutionaire omwenteling te bewerkstelligen. Volksverzet is in 2020 opgericht.

Ideologie

Volksverzet is uitgesproken nationaalsocialistisch en antisemitisch. Ze streeft naar een herstelling van het Derde Rijk, een vereniging van alle 'Germaanse landen' onder één vlag.

Aanhang

Bij bijeenkomsten van Volksverzet zijn telkens ongeveer 10 jonge personen zichtbaar.

S

64 — Opvallend is dat de drijvende kracht achter deze RVF-demonstratie zich enkele maanden later in een kranteninterview bekendmaakte als informant van de AIVD.

Regio's

Volksverzet komt oorspronkelijk uit Zuid-Limburg. Inmiddels worden er door aanhangers van de groep regelmatig posters en stickers geplakt in Midden- en Zuid-Limburg, rond Eindhoven, Tilburg en Hoofddorp.

Activiteiten

Volksverzet is vooral actief met het plakken van stickers en posters. Een deel van de teksten zijn uitgesproken nazistisch en antisemitisch. Daarbij werden ook enkele keren bewust posters geplakt op monumenten. In het Limburgse Beek werd een lokaal Joods monument beplakt. In de omgeving van Hoofddorp werden een Tweede Wereldoorlogmonument en een slavernijmonument beplakt. Volksverzet kwalificeerde dit als 'valse monumenten'.

Volksverzet organiseert sinds januari 2021 bijeenkomsten en wandeltochten voor de eigen aanhang.

Risico's

De activiteiten van Volksverzet beperken zich op dit moment tot het verspreiden van propaganda op internet en het plakken van posters. De keuze om daarbij ook nazistische propaganda op herdenkingsmonumenten te plakken, kan voor onrust zorgen. Volksverzet getuigt van zeer uitgesproken extremistische ideeën.

VOORPOST

Naam

De Heel-Nederlandse actiegroep Voorpost is midden jaren zeventig opgericht in Vlaanderen. Al snel daarna werd ook een Nederlandse tak opgericht.

Ideologie

Voorpost is uitgesproken identitair van karakter. De organisatie streeft naar een homogeen Nederlands volk in één staat, dus naar een eenwording van Nederland, Vlaanderen en Noord-Frankrijk. Voorpost verzet zich actief tegen alle bedreigingen van het Nederlandse volk die zij waarneemt, voornamelijk migratie, islam en Amerikaanse culturele invloeden. Voorpost hangt het Solidarisme aan, een Vlaamse

variant van het authentieke Mussolini-fascisme. De actie-leider van Voorpost-Nederland schreef in een artikel in het eigen blad, begin 2018, dat Voorpost niet gelooft in veranderingen via democratische weg.

Aanhang

Voorpost vormt één organisatie in Vlaanderen en in Nederland; aanhangers uit Nederland en Vlaanderen frequenteren elkaars activiteiten. In praktisch opzicht is er wel sprake van een gescheiden organisatiestructuur. Lange tijd was er in Nederland een beperkte kern van aanhangers actief van rond de twintig leden. Sinds 2017 lijkt de organisatie een voorzichtige groei door te maken, vooral doordat er nieuwe kringen in Twente en op de Veluwe zijn opgericht.

Regio's

De aanhang van Voorpost concentreert zich rond de regio's Rijnmond, Haaglanden, Twente, Utrecht en Veluwe. De kringen Rijnmond en Haaglanden bestaan al geruime tijd. Sinds de zomer van 2017 is een groep Twentse activisten actief geworden voor Voorpost. In 2019 is ook een Voorpost-kring Veluwe opgericht, in oktober 2020 volgde een kring Utrecht. De voorzitter van Voorpost-Nederland woont in het Gooi.

Activiteiten

Enkele keren per jaar organiseert Voorpost in Nederland kleine acties of demonstraties. Deze demonstraties richten zich bijvoorbeeld tegen de vestiging van een moskee, tegen links activisme, tegen vluchtelingen en illegalen of voor het behoud van Zwarte Piet. In april 2019 hield Voorpost vier kleine demonstraties, waarbij steun gevraagd werd voor blanke boeren in Zuid-Afrika, geprotesteerd werd tegen de aanwezigheid van illegalen in Amstelveen en in Amsterdam en voor het uitzetten van vluchtelingen in Ter Apel. In 2020 werden twee kleine demonstraties gehouden voor het behoud van standbeelden van personen met een omstrede koloniale geschiedenis en tegen een protest van de Black Lives Matter-beweging.

Naast demonstraties maakt Voorpost ook gebruik van andere actievormen. In februari 2020 plakten Voorpost-aanhangers posters op de ramen van twee basisscholen uit protest tegen Islamitisch onderwijs. In de zomer van 2020

hingen activisten van Voorpost een bord om een standbeeld van Nelson Mandela met de tekst 'Terrorist. Communist. Moordenaar'.

Naast het organiseren van activiteiten in Nederland ondersteunen Voorpost-activisten ook enkele keren per jaar acties van Voorpost-Vlaanderen. In december 2018 organiseerde Voorpost in België, samen met het Vlaams Belang, een onrustig verlopen demonstratie tegen het zogenaamde Pact van Marrakesh. Daar liepen ook Nederlandse vertegenwoordigers van Voorpost mee. In mei 2019 ondersteunden aanhangers van Voorpost-Vlaanderen en –Nederland een extreemrechtse 'remigratiemars' in Leuven. In mei 2019 ondersteunden zij een Europese demonstratie tegen de Europese Unie in Brussel, georganiseerd door extreemrechtse Hongaren.

Risico's

Voorpost zelf staat tegenwoordig een geweldloze politiek voor en voert vreedzame acties, al heeft de organisatie in Vlaanderen een geschiedenis van meer militant verzet. Een enkele keer wordt wel de wet overtreden door Voorpost-activisten, bijvoorbeeld bij klad- of plakacties en bezettingen van gebouwen.

Enkele individuele aanhangers van Voorpost hebben andere ideeën en zien geweld als een legitiem politiek middel. Zij zijn in het verleden betrokken geweest bij geweldsincidenten of sympathiseren bijvoorbeeld openlijk met de extreemrechtse terrorist Breivik of de genocide op moslims in Srebrenica. In 2021 was een Voorpost-activist nog betrokken bij een aanval op een arrestatie-eenheid van de politie tijdens protesten tegen Coronamaatregelen. Dezelfde persoon plaatste binnen een discussiegroep voor Corona-activisten een recept om zelf buskruit te maken. Deze personen vertegenwoordigen hiermee echter niet de officiële lijn van Voorpost.

W

WIJ ZIJN NEDERLAND

Naam

Wij Zijn Nederland wordt eind 2020 opgericht als organisatie en politieke partij die voortkomt uit het protest tegen Corona-

maatregelen en uit een afsplitsing van de groepering Identitair Nederland. De naam 'Wij Zijn Nederland' verwijst naar deze leuze, die vaak massaal door demonstranten tegen Coronamaatregelen wordt geroepen om aan te geven dat zij de Nederlandse bevolking zouden vertegenwoordigen in tegenstelling tot de regering.

Ideologie

Wij Zijn Nederland presenteert zich primair als vertegenwoordiger van het protest tegen Coronamaatregelen, maar is in feite een verzameling van extreemrechtse activisten en extreemrechtse (voormalige) politici. De ideeën van Wij Zijn Nederland zijn een mengeling van identitair gedachtegoed, een sterke oriëntatie tegen linkse politiek, complotdenken en sentimenten die voortkomen uit het protest tegen Coronamaatregelen. Deze ideologie is vooralsnog dun en blijft hangen in kretologie.

Aanhang

Over de aanhang van Wij Zijn Nederland is niet veel te zeggen. De partij deed mee aan de Kamerverkiezing in 2021 en kreeg in totaal 553 stemmen. De partij had zich echter in maar zes van de twintig kieskringen verkiesbaar gesteld.

Regio's

De kaderleden van Wij Zijn Nederland zijn afkomstig uit heel verschillende delen van Nederland, met accenten in Zuid- en Noord-Holland en Overijssel.

Activiteiten

Naast deelname aan de Kamerverkiezingen in 2021 werden door Wij Zijn Nederland vooral demonstraties en manifestaties tegen Coronamaatregelen georganiseerd of ondersteund.

Risico's

Er gaan geen risico's voor de openbare orde uit van Wij Zijn Nederland.

Y

YOUNG ACTIVIST TOGETHER

Zie lemma 'Proud Boys NLD'

ZUIDWEST RASCALS CREW 18

Naam

Zuidwest Rascals is een groepering die sinds 2016 onder verschillende namen actief is. 'Rascals' heeft voor zover bekend geen andere betekenis dan een Engelse vertaling van 'tuig'. Zuidwest verwijst naar de zeeuwsvlaamse regio waar de groep is gelokaliseerd. '18' verwijst naar de eerste en achtste letter van het alfabet: AH, Adolf Hitler. Vanaf de oprichting in 2016 tot 2018 voerde dezelfde groep de naam 'Aryan Strike Force' (ASF) of 'Aryan Strike Force – Combat 18 Division – Netherlands – Flanders'. ASF is een van oorsprong Britse neonazistische organisatie. In 2009 werd de oprichter en leider van ASF in het Verenigd Koninkrijk gearresteerd en later veroordeeld tot 10 jaar cel wegens een terroristisch plan. Het is onwaarschijnlijk dat de Zeeuwse groep organisatorische contacten heeft met de Engelse groep. Het lijkt erop dat de Zeeuwse groep uitsluitend de naam heeft gebruikt. In de periode 2018-2020 was deze groep uit Zeeuws-Vlaanderen verbonden aan RVF Nederland. In 2020 hebben ze zich weer afgescheiden en zijn ze verder onder de naam 'Zuidwest Rascals Crew 18'.

Ideologie

Zuidwest Rascals is een groep met een duidelijke nationaal-socialistische ideologie. De groep laat geen doorwrochte politieke ideologie zien, maar geeft in al haar uitingen blijk van een uitgesproken bewondering voor het Derde Rijk en van een sterk racistische en antisemitische oriëntatie.

Aanhang

De aanhang van Zuidwest Rascals is zeer beperkt en moet rond de tien personen worden geschat.

Regio's

De Zuidwest Rascals komen uit Zeeuws-Vlaanderen zijn dan ook vooral in het Zeeuwse grensgebied actief.

Activiteiten

De aanhangers van Zuidwest Rascals voerden de afgelopen jaren kleine propaganda-acties uit in hun eigen woonomgeving, vooral in Zeeuws-Vlaanderen, en berichtten hier actief over

op sociale media. Daarnaast bezochten activisten van de groep regelmatig demonstraties van andere extreemrechtse groepen in Nederland en Vlaanderen, waaronder de NVU, Voorpost, het Vlaams Belang, NSV en Pegida. In het voorjaar van 2016 werden tijdens een demonstratie van de NVU in Amsterdam enkele aanhangers gearresteerd wegens het tonen van een spandoek en kleding met het opschrift 'Combat 18 – Whatever it takes'. Zij stonden in december 2016 terecht voor de Amsterdamse rechtbank en werden voor diverse extreemrechtse uitingen veroordeeld, waaronder het brengen van de Hitlergroet en het meedragen van een spandoek met de tekst 'Combat 18 – Whatever it takes'.

In het najaar van 2016 liepen aanhangers mee met een demonstratie van RVF Nederland in Nijmegen. Sinds de afscheiding van RVF Nederland zijn er geen zichtbare activiteiten van Zuidwest Rascals meer geweest. In oktober 2020 stond een bijeenkomst voor de achterban geagendeerd.

Risico's

Zuidwest Rascals is een groep met een zeer beperkte aanhang. Tegelijkertijd hangen de leden wel uitgesproken anti-democratische, racistische, antisemitische en gewelddadige ideeën aan. Ook hebben individuele leden in het verleden gewelddadig gedrag vertoond. Dat brengt met zich mee dat er wel enig risico bestaat op gewelddadige activiteiten vanuit deze groep.

In oktober 2020 werden drie betrokkenen bij de Zuidwest Rascals berecht vanwege haatzaaiende berichten op internet. Veder werd bij één van hen een grote voorraad zwaar vuurwerk gevonden.

ZWARTE PIET ACTIEGROEP

Zie bij het lemma 'Rechts in Verzet'.

Bijlage 1

Regionale spreiding extreemrechtse formaties

Per politieregio staan extreemrechtse organisaties vermeld die daar een zwaartepunt hebben. Een zwaartepunt wordt meestal gevormd doordat er in een regio een aantal activisten of kaderleden van een organisatie bij elkaar woont en zo zorgt voor regionale activiteiten van die organisatie.

1 Noord-Nederland: Groningen, Friesland en Drenthe

Erkenbrand — Heeft afdeling Noord-Nederland
Kameraadschap Noord-Nederland — Was actief in regio Winschoten. Hieruit komen het muziekproject Flatlander en het kledingmerk Batavica voort. Enkele voormalige aanhangers zijn actief in de Hammerskin-scene.

2 Oost-Nederland: IJsselland, Twente, Noord- en Oost-Gelderland, Gelderland-Midden en Gelderland-Zuid

Blood & Honour — Activisten wonen vooral in regio Arnhem-Zutphen. Deze activisten manifesteren zich vooral in het buitenland.
Geuzenbond — Heeft een afdeling Overijssel
Nijmegen Rechtsaf — Is actief in Nijmegen en omgeving. Voert landelijk acties.
NVU — Het zwaartepunt van de NVU bevindt zich in de regio Arnhem, waar de voorzitter en veel kaderactivisten wonen.
Voorpost — Voorpost heeft een actieve afdeling in Twente en op de Veluwe.

3 Midden-Nederland: Utrecht, Gooi en Vechtstreek en Flevoland

Voorpost – Heeft een kring Utrecht
NVU – In Utrecht is een actieve kern van NVU-aanhangers

4 Noord-Holland: Noord-Holland-Noord, Zaanstreek-Waterland en Kennemerland

Geuzenbond – Heeft een afdeling in Holland.
Rechts in Verzet – Voert vooral actie in de Randstad.
Volksverzet – Heeft actieve aanhang in Hoofddorp

5 Amsterdam: Amsterdam-Amstelland

Rechts in Verzet — Voert vooral actie in de Randstad.

6 Den Haag: Haaglanden en Hollands Midden

Identitair Verzet — Identitair Verzet heeft een actieve kern in Zuid-Holland
Voorpost — Voorpost kent een actieve kring Haaglanden
Rechts in Verzet — Voert vooral actie in de Randstad.

7 Rotterdam: Rotterdam-Rijnmond en Zuid-Holland-Zuid

Identitair Nederland — Leiding woont in de Rijnmond
Identitair Verzet — Heeft een actieve kern in de regio Rijnmond
Proud Boys – Komt uit Rijnmond en Drechtsteden
Rechts in Verzet — Voert vooral actie in de Randstad.
Voorpost – Voorpost kent een actieve kring in de regio Rijnmond

8 Zeeland: West-Brabant Zeeland en Midden- en West-Brabant

Neerlands Patriottisch Front – Leider woont in Zeeland
Proud Boys – Heeft een kern in Zeeland.
Volksverzet – Heeft actieve aanhang rond Eindhoven
Voorpost – Actieleider woont in West-Brabant.
Zuid West Rascals – Komt uit Zeeuws-Vlaanderen

9 Oost-Brabant: Brabant-Noord en Brabant-Zuid-Oost

Geuzenbond — Heeft een afdeling Noord-Brabant
Volksverzet — Heeft actieve aanhang rond Tilburg

10 Limburg: Limburg-Noord en Limburg-Zuid

Geuzenbond — Vooral actief in Limburg
Identitair Verzet — Heeft een afdeling in Limburg
Volksverzet – Heeft actieve aanhang in Midden- en Zuid-Limburg

11 Organisaties zonder regionale binding

Pegida — heeft geen regionale wortels of binding. Pegida demonstreert op verschillende plekken in Nederland en heeft aanhangers uit het hele land.
Wij Zijn Nederland – Kader en aanhang zijn verspreid door heel Nederland

Bijlage 2

Literatuur

AIVD. (2010). *Afkalvend Front, Blijvend Beladen. Extreemrechts en rechts-extremisme in Nederland*. AIVD.

AIVD (2021). Jaarverslag 2020. Den Haag: Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties. Algemene Inlichtingen- en Veiligheidsdienst
> Idem: eerdere jaarverslagen, zie <https://www.aivd.nl/zoeken?trefwoord=jaarverslag>

AIVD (2018), *Rechts-extremisme in Nederland. Een fenomeen in beweging*. Den Haag: AIVD.

J. van Donselaar (1991). *Fout na de oorlog: fascistische en racistische organisaties in Nederland, 1950-1990*. Bert Bakker.

J. van Donselaar (2005). *Monitor racisme & extremisme. Het Lonsdalevraagstuk*. Anne Frank Stichting, Universiteit Leiden.

Kafka, Antifascistische Onderzoeksgroep, diverse artikelen van website <http://www.kafka.nl>

B. Klandermans & J. van Stekelenburg (2017). *Bedreigde identiteiten: De wisselwerking tussen anti-islambewegingen en de radicale islam*. Vrije Universiteit Amsterdam – Faculteit der Sociale Wetenschappen.

J. Moors (2009). *Polarisatie en radicalisering in Nederland: Een verkenning van de stand van zaken in 2009*. IVA beleidsonderzoek en advies.

C. Mudde (1996). The war of words defining the extreme right party family. *West European Politics*, 19(2), 225–248.

C. Mudde (2015). Populist Radical Right Parties in Europe Today. In: J. Abromeit et al. (eds.) (2015). *Transformations of Populism in Europe and the Americas. History and Recent Tendencies*. Bloomsbury Academic.

C. Mudde (2019). *The Far Right Today*. Polity Books

NCTV, Dreigingsbeeld Terrorisme Nederland (DTN), diverse publicaties, zie <https://www.nctv.nl/onderwerpen-a-z/dtn.aspx>

NCTV (2018), *De golfbewegingen van rechts-extremistisch geweld in West-Europa. Aard, ernst en omvang van de rechts-extremistische geweldsdreiging in West-Europa, inclusief Nederland*. NCTV.

N. Sterkenburg (2021). *Van actie tot zelfverwezenlijking. Routes van toetreding tot radicaal- en extreemrechts*. Universiteit Leiden, zie <https://scholarlypublications.universiteitleiden.nl/handle/1887/3176648>

I. van der Valk & W. Wagenaar (2010). In en Uit Extreemrechts, Amsterdam: Anne Frank Stichting.

J. de Vetten (2016). *In de ban van goed en fout. De bestrijding van de Centruumpartij en de Centrumdemocraten (1980-1998)*. Amsterdam: Bert Bakker.

W. Wagenaar (2007). Lonsdalejongeren: kenmerken, achtergronden en aanpak. In: A. van Wijk en E. Bervoets, *Politie en jeugd. Inleiding voor de praktijk*. Apeldoorn: Politieacademie.

W. Wagenaar (2018). Extreemrechtse Formaties en Extreemrechts Geweld, In: B. Tierolf, N. Hermens, M. van Kapel & W. Wagenaar, *Racisme, antisemitisme en extreemrechts geweld in Nederland. Zesde rapportage*, Utrecht: Verwey-Jonker Instituut.
> Idem in Monitorpublicaties 2006/2017, zie <http://www.annefrank.org/monitor>